

Warszawa, dn. 29.12.2023 r.

Wykonawcy: IERiGŻ PIB

Dr hab. multi R. Grochowska, profesor IERiGŻ PIB (kierownik)

Dr inż. M. Zieliński

Dr A. Żak

Dr inż. R. Mroczek

Raport końcowy

pt. „Działanie M21 - Wyjątkowa tymczasowa pomoc dla rolników i MŚP zajmujących się przetwarzaniem, marketingiem i / lub rozwojem produktów rolnych szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19; ocena efektów wdrażania”

1. STRESZCZENIE

Celem niniejszego opracowania była ocena efektów wdrażania działania M21 realizowanego w ramach PROW 2014-2020, które zostało wprowadzone dla rekompensaty przynajmniej części strat, jakie ponieśli rolnicy w wyniku kryzysu spowodowanego COVID-19.

W analizie dokonano oceny stanu kontraktowania i wydatkowania środków na działanie w oparciu o dane ARiMR w skali całego kraju oraz w układzie województw (NUTS-2). Ponadto przeprowadzono ocenę sytuacji rynkowej sektora rolno-spożywczego w latach 2019-2021 oraz ocenę sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych – beneficjentów działania M 21 – w latach 2019-2021. Do oceny ekonomiczno-finansowej firm przemysłu mięsnego, drobiarskiego oraz mleczarskiego wykorzystano niepublikowane dane GUS, pochodzące z przedsiębiorstw składających sprawozdania finansowe F-01. Natomiast drugą ocenę przeprowadzono na podstawie danych z gospodarstw rolnych zarejestrowanych w Polskim FADN, w układzie całego kraju oraz województw.

Stwierdzono, że korzystna koniunktura na ocenianych rynkach rolnych w latach 2019-2021 przyczyniła się do wzrostu dochodów w wielu analizowanych grupach gospodarstw rolnych, szczególnie tych o większej skali produkcji. Z punktu widzenia sytuacji polskiego rolnictwa w warunkach COVID-19, wprowadzenie omawianego działania należy uznać za celowe. Niemniej jednak, aby traktować je za faktycznie wpływające pozytywnie na możliwości bieżącego funkcjonowania i stwarzające szanse dalszego rozwoju gospodarstw beneficjentów na tle gospodarstw, które z tego wsparcia nie skorzystały, dodatkowo dokonano

ich oceny porównawczej pod względem kierunku i siły zmiany wartości dodanej brutto. Aby zrealizować ten cel, ustalono wielkość i wzrost wartości dodanej brutto dla gospodarstw beneficjentów działania M21 i gospodarstw pozostałych na podstawie danych Polskiego FADN w latach 2020-2021. Okazało się, że w analizowanym 2-leciu grupa gospodarstw beneficjentów uzyskała wzrost tej wartości na poziomie 18,2%, podczas gdy grupa gospodarstw pozostałych na poziomie 16,0%.

2. WSTĘP

Na skutek kryzysu społeczno-gospodarczego spowodowanego COVID-19 wprowadzono do Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 nowe działanie mające na celu rekompensatę przynajmniej części strat, jakie ponieśli rolnicy i przetwórcy z MŚP w wyniku zaistniałej sytuacji. Wsparcie miało ponadto na celu rozwiązanie problemów z płynnością finansową zagrażającą ciągłości działalności rolniczej gospodarstw rolnych prowadzących produkcję w sektorach: bydła (wołowina), świń (prosięta/lochy), owiec, kóz, drobiu rzeźnego (kurczęta, gęsi i indyki), drobiu nieśnego (produkcja jaj kur mięsnych) oraz upraw roślin ozdobnych (pod osłonami ogrzewanymi).

Udzielona pomoc rolnikom została przyznana na podstawie Artykułu 39b rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez EFRROW i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005. Wykorzystano ponadto następującą podstawę prawną:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/872 z dnia 24 czerwca 2020 r. *zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1305/2013 w odniesieniu do szczególnych działań mających zapewnić nadzwyczajne tymczasowe wsparcie w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w odpowiedzi na epidemię COVID-19* (Dz. Urz. UE L 204 z 26.06.2020 r., str. 1),
- Ustawa z dnia 24 lipca 2020 r. *o zmianie ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 oraz ustawy o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności* (Dz. U. poz. 1440),
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 sierpnia 2020 r. *w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Pomoc dla rolników szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19” w ramach działania „Wyjątkowe tymczasowe wsparcie dla rolników, mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich*

przedsiębiorstw szczególnie dotkniętych kryzysem związanym z COVID-19” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. poz. 1467).

Celem niniejszej pracy była odpowiedź na następujące pytania:

- Czy sposób zdefiniowania beneficjenta/ grupy docelowej, zakresu lub warunków udzielania pomocy, kryteriów dostępu, sposobu wyboru operacji, założeń budżetowych (wysokość pomocy, całkowity budżet działania, zasady podziału środków pomiędzy województwa) w ramach analizowanego działania PROW 2014-2020 jest:

- spójny z założonymi celami?
- odpowiada na potrzeby beneficjentów?

- Czy i w jakim stopniu zakontraktowane projekty zapewniają osiągnięcie założonych wskaźników produktu?

3. METODYKA BADAŃ

Przeprowadzono ocenę efektów wdrażania działania M.21 w ramach procesu bieżącej ewaluacji PROW 2014-2020. Przyjęte podejście metodyczne uwzględnia potrzeby i oczekiwania, jakie formułowane są względem ewaluacji *on-going*. Ocena efektów wdrażania działania została wykonana w oparciu o kryteria trafności, skuteczności i efektywności. W badaniu wykorzystano zarówno ilościowe, jak i jakościowe metody badawcze.

W analizie założeń programowych i sposobu zdefiniowania beneficjenta/grupy docelowej wykorzystano analizę dokumentów – zestawienie zapisów znajdujących się w rozporządzeniach MRiRW i innych dokumentach o charakterze wykonawczym, które przyjmowane były w trakcie wdrażania działania z zapisami dotyczącymi celów i potrzeb, znajdujące się w dokumencie programowym PROW 2014-2020. Ocena stanu kontraktowania i wydatkowania środków na działanie została oparta na analizie danych ARiMR (danych monitoringowych, szczegółowych danych z wniosków o przyznanie pomocy, wniosków o płatność i sprawozdań z realizacji operacji). W analizie wkładu zakontraktowanych projektów w osiąganie założonych w programie wskaźników produktu zestawiono dane monitoringowe ze wskaźnikami produktu, które opisane zostały w Rozdziale 11 PROW 2014-2020¹ „Plan

¹ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, modyfikacja z 20.12.2022r., MRiRW

wskaźników”. W odniesieniu do rozkładu przestrzennego wsparcia, analizę przeprowadzono w układzie województw (NUTS-2).

W celu uzyskania punktu odniesienia dla beneficjentów/gospodarstw rolnych korzystających ze wsparcia w ramach analizowanego działania M21, przeprowadzono ocenę sytuacji rynkowej sektora rolno-spożywczego w latach 2019-2021 oraz ocenę sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych w latach 2019-2021. Pierwszą analizę oparto na bazie gromadzonych danych rynkowych oraz wiedzy eksperckiej, przy uwzględnieniu spadku cen, problemów ze zbytem, wydłużenia procesu produkcji i konieczności ponoszenia wyższych kosztów produkcji. W celu realizacji drugiej analizy wykorzystano dane z gospodarstw rolnych, które nieprzerwanie prowadziły rachunkowość dla Polskiego FADN w latach 2019-2021. Analizą objęto gospodarstwa rolne beneficjentów działania M21, które skorzystały ze wsparcia w ramach tego działania w 2020 r. Łączna liczba gospodarstw beneficjentów obecnych w bazie Polskiego FADN w 2020 r. wyniosła 2120. W celu przeanalizowania wpływu kryzysu COVID-19 na ich sytuację ekonomiczną, zdecydowano się porównać ich dochód oczyszczony z dopłat operacyjnych w latach 2019-2021 w przeliczeniu na gospodarstwo, na 1 Family Work Unit - FWU (na jednostkę nakładu pracy własnej rolnika i członków jego rodziny), a także dodatkowo na 1 ha UR (użytków rolnych).

W realizacji opracowania wykorzystano literaturę przedmiotu, bazy statystyki publicznej, w tym dane ARiMR oraz FADN, dokumenty programowe, przepisy prawa, w tym ustawę dotyczącą działania M.21 oraz rozporządzenia.

4. CHARAKTERYSTYKA DZIAŁANIA PROW

Działanie M21 - Wyjątkowa tymczasowa pomoc na rzecz rolników i MŚP działających w sektorze przetwórstwa, wprowadzania do obrotu lub rozwoju produktów rolnych, którzy zostali najciężej dotknięci kryzysem związanym z COVID-19 (art. 39b) zaprogramowano w związku z sytuacją wywołaną epidemią COVID-19 i była jednorazowym, nadzwyczajnym mechanizmem, będącym odpowiedzią na problemy z płynnością finansową zagrażającą ciągłości działalności rolniczej.

W Uchwale Komitetu Monitorującego² wskazano miesiące marzec-kwiecień 2020r. jako okres ponoszenia największych strat dochodów rolników, wynikający z zamknięcia lub znacznego ograniczenia funkcjonowania wielu lokalnych miejsc handlu detalicznego,

² Uchwała Nr 170 Komitetu Monitorującego Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2012-2020 z dnia 10 czerwca 2020 roku.

zamknięcia sektora usług hotelarskich i gastronomicznych w wielu krajach UE oraz ograniczeń w eksporcie, w tym wprowadzonych kontroli na granicach i w konsekwencji zakłóceń w transporcie międzynarodowym, co spowodowało gwałtowny spadek popytu na produkty rolne i w konsekwencji spadek cen. Wprowadzone dodatkowo do PROW 2014-2020 działanie M21 miało przyczynić się do realizacji priorytetu 2, dotyczącego zwiększenia konkurencyjności gospodarstw rolnych, a w szczególności celu szczegółowego 2a „Poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwianie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej”.

Działanie M21 objęło następujące sektory (rodzaje produkcji rolnej): bydło (wołowina), świnie (prosięta/lochy), owce, kozy, drób rzeźny (kurczęta, gęsi i indyki), drób nieśny (produkcja jaj kur mięsnych), uprawy roślin ozdobnych (pod osłonami ogrzewanymi). Pomoc miała formę ryczałtu wypłacanego w zależności od rodzaju i wielkości prowadzonej produkcji rolnej. Założono, że wsparcie otrzymają wszyscy wnioskujący, spełniający warunki kwalifikowalności, a wybór grupy docelowej został dokonany na poziomie analizy poszczególnych sektorów. Działanie było realizowane na terenie całego kraju.

Wsparcie przyznawano rolnikom, którzy prowadzili na terytorium RP produkcję:

- co najmniej 3 szt. bydła płci męskiej, w wieku od 12 miesięcy do 24 miesięcy,
- co najmniej 3 szt. bydła płci żeńskiej typu użytkowego mlecznego lub kombinowanego,
- co najmniej 21 szt. świń urodzonych w gospodarstwie rolnika,
- co najmniej 10 szt. owiec płci żeńskiej, w wieku od 12 miesięcy,
- co najmniej 5 szt. kóz płci żeńskiej, w wieku od 12 miesięcy,
- co najmniej 1000 szt. kurcząt rzeźnych,
- co najmniej 1000 szt. gęsi rzeźnych,
- co najmniej 1000 szt. indyków rzeźnych,
- jaj wylęgowych kur mięsnych od co najmniej 1000 szt. drobiu nieśnego,
- roślin ozdobnych uprawianych w szklarniach ogrzewanych na powierzchni uprawy co najmniej 25 m²,
- roślin ozdobnych uprawianych w tunelach foliowych ogrzewanych na powierzchni co najmniej 50 m².

Do określenia kwoty pomocy przysługującej rolnikowi były stosowane następujące stawki (tab. 1):

Rodzaj hodowli/produkcji/uprawy	Wielkość hodowli/produkcji/uprawy *)	Stawka
samce gatunku bydło domowe (Bos taurus)	3 - 20 szt.	5 100 zł
	21 - 30 szt.	10 100 zł
	31 - 50 szt.	16 200 zł
	51 i więcej szt.	20 200 zł
samice gatunku bydło domowe (Bos taurus) typu użytkowego mlecznego lub kombinowanego	3 - 20 szt.	1 000 zł
	21 - 50 szt.	2 200 zł
	51 i więcej szt.	3 000 zł
samice gatunku owca domowa (Ovis aries)	10 - 20 szt.	1 800 zł
	21 - 30 szt.	2 800 zł
	31 - 50 szt.	4 400 zł
	51 i więcej szt.	5 500 zł
samice gatunku koza domowa (Capra hircus)	5 - 20 szt.	1 000 zł
	21 - 30 szt.	1 700 zł
	31 - 50 szt.	2 700 zł
	51 i więcej szt.	3 300 zł
świnie (Sus scrofa) urodzone od 1 listopada 2019 r. do 31 maja 2020 r. i zgłoszone do oznakowania do dnia 15 lipca 2020 r	21 - 50 szt.	4 500 zł
	51 - 200 szt.	14 900 zł
	201 i więcej szt.	23 800 zł
drób hodowlany w związku z prowadzeniem produkcji jaj wylęgowych kur rzeźnych	1000 - 4000 szt.	8 600 zł
	4001 i więcej szt.	30 000 zł
kurczęta rzeźne	1000 - 5000 szt.	2 200 zł
	5001 - 9000 szt.	10 800 zł
	9001 - 13000 szt.	21 500 zł
	13001 i więcej szt.	30 000 zł
gęsi rzeźne	1000 - 3000 szt.	4 300 zł
	3001 i więcej szt.	15 100 zł
indyki rzeźne	1000 - 3000 szt.	8 600 zł
	3001 i więcej szt.	30 000 zł
uprawa roślin ozdobnych w szklarniach ogrzewanych lub tunelach foliowych ogrzewanych	**)) do 500 m ²	1 400 zł
	501 - 1000 m ²	4 000 zł
	1001 - 2000 m ²	7 900 zł
	2001 - 4000 m ²	15 800 zł
	4001 i więcej m ²	30 000 zł

*) Ustalając liczbę zwierząt, nie uwzględniano zwierząt, które były w posiadaniu posiadacza zwierzęcia występującego jako podmiot prowadzący: miejsce gromadzenia zwierząt; działalność nadzorowaną w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia zwierząt oraz

zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt w zakresie organizowania targów, wystaw, pokazów lub konkursów zwierząt; działalność nadzorowaną w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt w zakresie obrotu zwierzętami, pośrednictwa w tym obrocie lub skupu zwierząt; rzeźnię; zakład przetwórczy lub spalarnię.

***) ustalając powierzchnię uprawy, nie uwzględniano upraw roślin ozdobnych w szklarniach ogrzewanych o łącznej powierzchni uprawy mniejszej niż 25 m² i tunelach foliowych ogrzewanych o łącznej powierzchni uprawy mniejszej niż 50 m².*

Źródło: ARiMR, PROW 2014-2020. Działanie M21. Informacje.

Płatność przyznawano rolnikom jednorazowo. W przypadku gospodarstwa, w którym występowało kilka rodzajów produkcji, pomoc była przyznana do jednego rodzaju produkcji. Termin składania wniosków mieścił się między 9 września a 7 października 2020 r.

W przypadku działania M21 zaplanowano następujące wskaźniki produktu³:

- liczba gospodarstw objętych wsparciem – wartość 180 000,
- wydatki ze środków publicznych ogółem (w euro) – wartość 266 943 558.

5. WYNIKI BADAŃ

5.1. Ocena realizacji analizowanego działania PROW 2014-2020, tj. stan kontraktowania i wydatkowania środków pod kątem rodzajów i celów realizowanych operacji oraz stan kontraktowania i wydatkowania środków z uwzględnieniem zróżnicowania wojewódzkiego

Na realizację działania M21 przeznaczono 1 199,2 mln zł. Działanie M21 miało formę jednorazowej płatności ryczałtowej, a jej wysokość była uzależniona od rodzaju i skali prowadzonej produkcji rolnej. Łącznie złożono 195 625 wniosków o przyznanie pomocy. Wniosków odrzuconych było 15 320.

Głównymi przyczynami odmowy przyznania wsparcia były m.in.:

- niespełnienie warunku kwalifikowalności w zakresie wielkości hodowli, produkcji oraz uprawy dla poszczególnych wariantów pomocy COVID-19,
- brak prowadzenia działalności rolniczej do dnia zakończenia naboru wniosków w zakresie chowu lub hodowli co najmniej jednego z gatunków zwierząt, których był posiadaczem w dniu 1 marca 2020 r.,

³ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, modyfikacja z 20.12.2022r., MRiRW., rozdział 11.1.2.1.2A)

- brak występowania przez rolnika lub małżonka w rejestrze Głównego Inspektora Weterynarii.

Wydano łącznie 180 305 decyzji czynnych o przyznaniu pomocy na kwotę 1 198,8 mln zł. W 2021 r. w związku z wydaniem pozytywnych decyzji w wyniku wyroków sądów administracyjnych, uchyleń lub stwierdzeń nieważności wcześniejszych decyzji o odmowie przyznania pomocy COVID-19, wydano 169 decyzji o przyznaniu płatności. W ramach działania zrealizowano płatności końcowe dla 180 341 beneficjentów. Łączna kwota zrealizowanych płatności wyniosła 1 199,2 mln zł., przy czym środki z EFRROW stanowiły 63,63%. W tab. 2 podano informacje ogólne dotyczące wykonania działania M21.

Tabela 2. Realizacja działania M21 – informacje ogólne

Terminy naboru wniosków	09.09.2020 r. - 07.10.2020 r.
Limit środków ogółem (zł):	1 199 197 730
Liczba złożonych wniosków	195 625
Zawarte umowy / wydane decyzje czynne	
liczba	180 305
kwota w zł	1 198 852 225
wykorzystanie limitu w %	99,97
Zrealizowane płatności	
liczba beneficjentów	180 341
kwota w zł	
ogółem	1 199 188 524
EFRROW	763 043 251
kwota w euro	267 027 484
Wykorzystanie limitu w %	100,03
Limit środków w euro	266 943 558

Źródło: ARiMR, Sprawozdanie miesięczne z realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 od uruchomienia Programu na dzień 31.12.2022r.

O wsparcie w ramach działania M21 mogli ubiegać się rolnicy z całego kraju. Analiza przestrzenna rozdysponowania środków wskazuje na znaczne zróżnicowanie wojewódzkie tego działania (tab. 3). Najwięcej wniosków złożono w województwach w kolejności: mazowieckie, wielkopolskie i podlaskie. W województwach tych wydano tym samym największą liczbę decyzji czynnych. Natomiast przyznane kwoty nieco odbiegały od tego porządku, bowiem największą pulę otrzymali rolnicy z województwa wielkopolskiego, a w następnej kolejności mazowieckiego i kujawsko-pomorskiego. Najmniej wniosków złożono w województwach: lubuskim, dolnośląskim i zachodniopomorskim, w tych województwach

wydano także najmniej decyzji czynnych. W przypadku kwot zrealizowanych płatności najmniejszą pulę przyznano kolejno województwom: zachodniopomorskie, lubuskie i dolnośląskie.

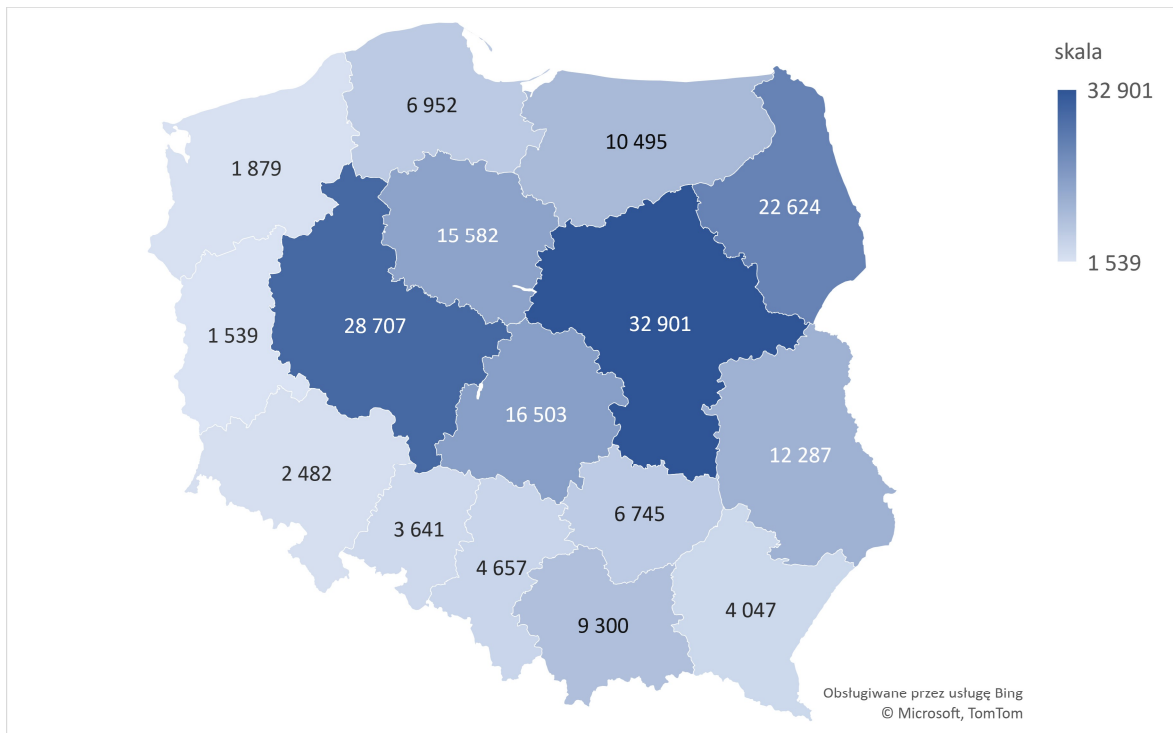
Tabela 3a. Zróżnicowanie wojewódzkie działania M21 – informacje ogólne

Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba decyzji czynnych	Kwota decyzji czynnych (tys. zł)	Liczba beneficjentów*	Kwota zrealizowanych płatności (tys. zł)
Dolnośląskie	2 749	2 482	16 468,4	2 482	16 468,4
Kujawsko-pomorskie	16 786	15 578	139 432,5	15 582	139 470,1
Lubelskie	13 464	12 285	67 219,0	12 287	67 259,4
Lubuskie	1 746	1 539	13 603,5	1 539	13 603,5
Łódzkie	17 908	16 499	105 470,7	16 503	105 503,9
Małopolskie	10 117	9 299	38 298,4	9 300	38 299,5
Mazowieckie	35 570	32 895	163 632,1	32 901	163 644,9
Opolskie	3 961	3 641	40 328,6	3 641	40 333,7
Podkarpackie	4 600	4 047	20 272,3	4 047	20 272,3
Podlaskie	23 936	22 622	104 457,3	22 624	104 461,8
Pomorskie	7 607	6 952	54 099,6	6 952	54 099,6
Śląskie	4 984	4 653	34 664,0	4 657	34 755,3
Świętokrzyskie	7 916	6 741	38 969,3	6 745	38 999,3
Warmińsko-mazurskie	11 260	10 495	62 459,7	10 495	62 459,7
Wielkopolskie	30 853	28 699	286 350,9	28 707	286 430,0
Zachodniopomorskie	2 168	1 878	13 125,8	1 879	13 127,1
Razem	195 625	180 305	1 198 852,1	180 341	1 199 188,5

*liczba beneficjentów, jeśli beneficjent składał wniosek w kilku województwach, liczony był tylko raz

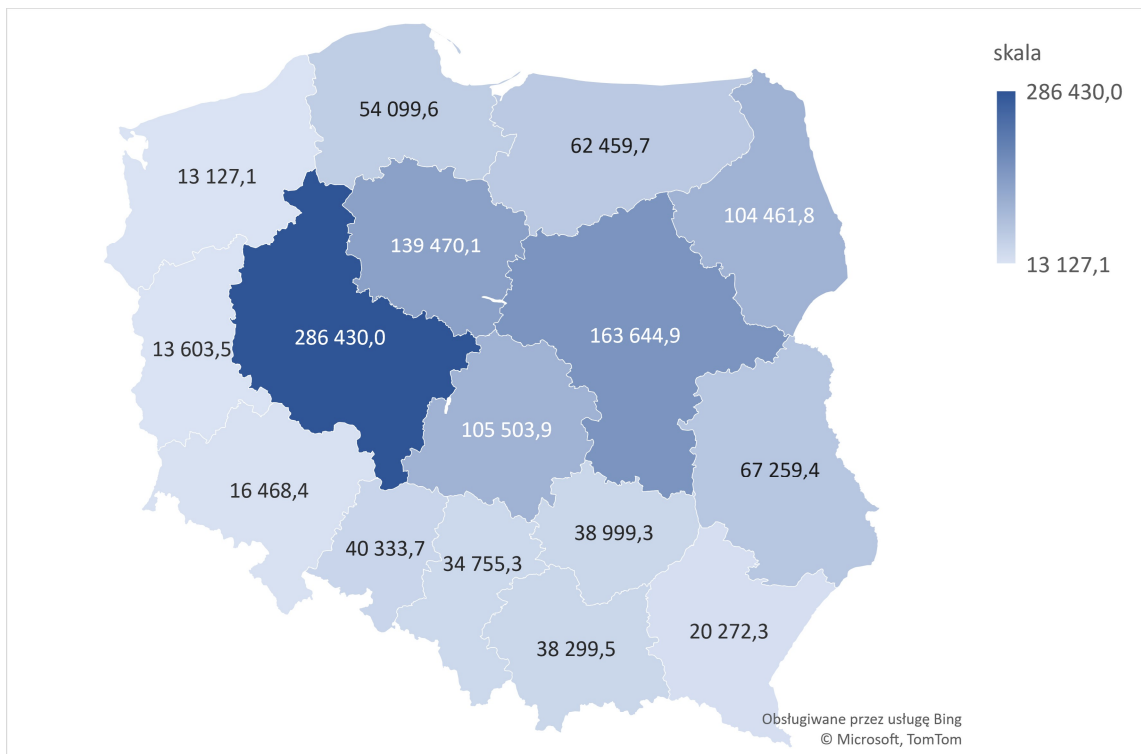
Źródło: ARiMR, dane na dn. 31.12.2022 r.

Rysunek 3b1. Liczba beneficjentów działania M21 w ujęciu wojewódzkim

Źródło: ARiMR, dane na dn. 31.12.2022 r.

Rysunek 3b2. Kwota zrealizowanych płatności (w tys. zł) działania M21 w ujęciu wojewódzkim

Źródło: ARiMR, dane na dn. 31.12.2022 r.

Działanie M21 było wypłacane w formie jednorazowej płatności, a jej wysokość uzależniona od rodzaju i skali prowadzonej produkcji rolnej. Charakterystykę beneficjentów aplikujących o środki w ramach tego działania przedstawiono w tab. 4 i 5. Wśród wspomnianych beneficjentów najwięcej wniosków złożyli i producenci bydła, co stanowiło 41,4% ogólnej liczby gospodarstw utrzymujących bydło. W drugiej kolejności byli producenci świń (49,66% ogółu gospodarstw trzodowych), natomiast w trzeciej drobiu rzeźnego. Wśród producentów drobiu najliczniejszą grupę stanowili producenci brojlerów kurzych (78,88%). W tab. 5 nie pokazano ogólnej liczby gospodarstw, bowiem nie dysponowano takimi danymi.

Tabela 4. Charakterystyka beneficjentów działania M21 w ramach wsparcia producentów bydła, owiec, kóz oraz świń

Rodzaj produkcji	Ogólna liczba gospodarstw	Liczba gospodarstw korzystających z działania M21	Powierzchnia użytków rolnych zadeklarowana we wnioskach o przyznanie płatności bezpośrednich przez rolników korzystających z działania M21 (ha)				Liczba zwierząt w gospodarstwach korzystających z M21 (szt)		
			Minimum	Maksimum	Średnia	Procent gospodarstw deklarujących użytki rolne	Minimum	Maksimum	Średnia
Bydło	365 856	151 634	0,1	6 668,3	23,4	98,6	3	4 682	35,2
Owce	9 474	3 019	0,2	4 274,6	33,0	96,5	10	2 256	84,9
Kozy	8 762	833	0,2	3 369,3	24,1	87,0	5	990	31,2
Świnie	59 917	29 753	0,4	4 363,3	23,9	97,9	21	60 425	161,4

Źródło: dane ARiMR, Departament Płatności Bezpośrednich

Tabela 5. Charakterystyka beneficjentów działania M21 w ramach wsparcia producentów jaj wylęgowych na cele hodowlane oraz drobiu rzeźnego

Rodzaj produkcji	Liczba gospodarstw korzystających z działania M21	Powierzchnia użytków rolnych zadeklarowana we wnioskach o przyznanie płatności bezpośrednich przez rolników korzystających z działania M21 (ha)				Liczba zwierząt w gospodarstwach korzystających z M21 (szt)		
		Minimum	Maksimum	Średnia	Procent gospodarstw deklarujących użytki rolne	Minimum	Maksimum	Średnia
Drób hodowlany	322	1,3	2 035,7	72,3	57,4	1 000	602 954	34 774,3
Drób rzeźny razem	3 713	1,0	2 046,5	45,7	58,8	1 000	2 903 200	54 389,7
Kurczaki rzeźne	2 929	1,0	2 046,5	39,2	56,9	1 500	2 903 200	63 874,7

Gęsi rzeźne	95	2,3	276,3	36,0	94,7	1 100	117 000	8 323,3
Indyki rzeźne	720	1,1	1459,0	72,2	62,4	1 000	363 130	19 482,4

Źródło: dane ARiMR, Departament Płatności Bezpośrednich

W charakterystyce beneficjentów zwraca uwagę znaczące zróżnicowanie powierzchni użytków rolnych zadeklarowanych we wnioskach o przyznanie płatności bezpośrednich przez rolników korzystających z działania M21 oraz liczby zwierząt objętych tym działaniem. Wynika to z szerokich kryteriów dostępu, które przyjęto dla beneficjentów. Analiza danych zawartych w tab. 6 wskazuje, że najczęściej wniosków składali producenci posiadający najmniejszą liczbę zwierząt. W przypadku bydła był to przedział od 3 do 20 szt., owiec od 10 do 20 szt., kóz od 5 do 20 szt., świń od 21 do 50 szt. Można więc wywnioskować, że głównie rolnicy mający mniejszą liczbę zwierząt aplikowali o dodatkowe środki w ramach działania M21, natomiast posiadacze większych stad byli tym działaniem zainteresowani w mniejszym stopniu. Większe zainteresowanie działaniem M21 wśród rolników posiadających mniejsze stada zwierząt wynikało z tego, że w większym niż pozostałe gospodarstwa stopniu odczuli skutki pandemii Covid-19. Sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych korzystających z działania M21 pokazano w rozdziale 5.2.2. W przypadku producentów owiec można stwierdzić nieco inną tendencję, bowiem ci mający więcej niż 50 szt. złożyli niewiele mniejszą liczbę wniosków niż mający od 10 do 20 szt. Podobne zależności można zauważyć w odniesieniu do producentów świń dla przedziału zwierząt od 51 do 200 szt. Powyższych prawidłowości nie zaobserwowano w przypadku drobiu, gdzie o wsparcie aplikowali producenci mający większą liczbę ptactwa. W odniesieniu do roślin ozdobnych najczęściej wniosków złożono w przedziale powierzchni uprawy od 500 do 1000m².

Tabela 6. Zróżnicowanie beneficjentów i pozyskanych środków z działania M21 w zależności od deklarowanej wielkości produkcji/hodowli/uprawy

Rodzaj produkcji/hodowli/uprawy	Przedział deklaracji	Liczba złożonych wniosków	Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności	Szacunkowa kwota płatności (tys. zł)
Bydło				
Samce gatunku bydło domowe	co najmniej 3 szt. i nie więcej niż 20 szt.	72 496	71 731	412 875,8
	co najmniej 21 szt. i nie więcej niż 30 szt.	2 932	2 917	33 061,6
	co najmniej 31 szt. i nie więcej niż 50 szt.	1 517	1 507	27 026,4
	więcej niż 50 szt.	657	654	14 379,5

Samice gatunku bydło domowe	co najmniej 3 szt. i nie więcej niż 20 szt.	76 607	76 201	86 020,4
	co najmniej 21 szt. i nie więcej niż 50 szt.	27 448	27 371	67 978,6
	więcej niż 50 szt.	6 249	6 223	21 051,1
Owce				
	co najmniej 10 szt. i nie więcej niż 20 szt.	1 205	1 190	2 417,2
	co najmniej 21 szt. i nie więcej niż 30 szt.	422	417	1 318,0
	co najmniej 31 szt. i nie więcej niż 50 szt.	487	484	2 404,7
	więcej niż 50 szt.	937	928	5 753,2
Kozy				
	co najmniej 5 szt. i nie więcej niż 20 szt.	641	634	715,7
	co najmniej 21 szt. i nie więcej niż 30 szt.	67	67	128,6
	co najmniej 31 szt. i nie więcej niż 50 szt.	58	58	176,8
	więcej niż 50 szt.	76	74	275,8
Świnie				
	co najmniej 21 szt. i nie więcej niż 50 szt.	13 762	13 667	69 441,4
	co najmniej 51 szt. i nie więcej niż 200 szt.	11 501	11 462	192 516,5
	więcej niż 200 szt.	4 639	4 624	122 115,4
Drób hodowlany				
produkcja jaj wylęgowych kur rzeźnych	co najmniej 1000 szt. i nie więcej niż 4000 szt.	9	7	62,6
	więcej niż 4000 szt.	322	315	9 029,2
Drób rzeźny				
Kurczęta rzeźne	co najmniej 1000 szt. i nie więcej niż 5000 szt.	52	49	121,7
	co najmniej 5001 szt. i nie więcej niż 9000 szt.	49	48	581,5
	co najmniej 9001 szt. i nie więcej niż 13000 szt.	119	116	2 801,2
	więcej niż 13000 szt.	2 738	2 716	83 584,0
Gęsi rzeźne	co najmniej 1000 szt. i nie więcej niż 3000 szt.	39	21	102,0
	więcej niż 3000 szt.	106	74	1 248,7
Indyki rzeźne	co najmniej 1000 szt. i nie więcej niż 3000 szt.	26	19	184,5
	więcej niż 3000 szt.	710	701	21 403,1
Rośliny ozdobne razem				
Rośliny ozdobne (szklarnie lub tunele ogrzewane)	powierzchnia uprawy nie większa niż 500m2	498	458	724,1
	powierzchnia uprawy większa niż 500m2 i nie większa niż 1000m2	557	528	2 384,9
	powierzchnia uprawy większa niż 1000m2 i nie większa niż 2000m2	545	517	4 612,1

	powierzchnia uprawy większa niż 2000m ² i nie większa niż 4000m ²	323	312	5 566,6
	powierzchnia uprawy większa niż 4000m ²	224	214	6 713,3

Źródło: dane ARiMR, Departament Płatności Bezpośrednich

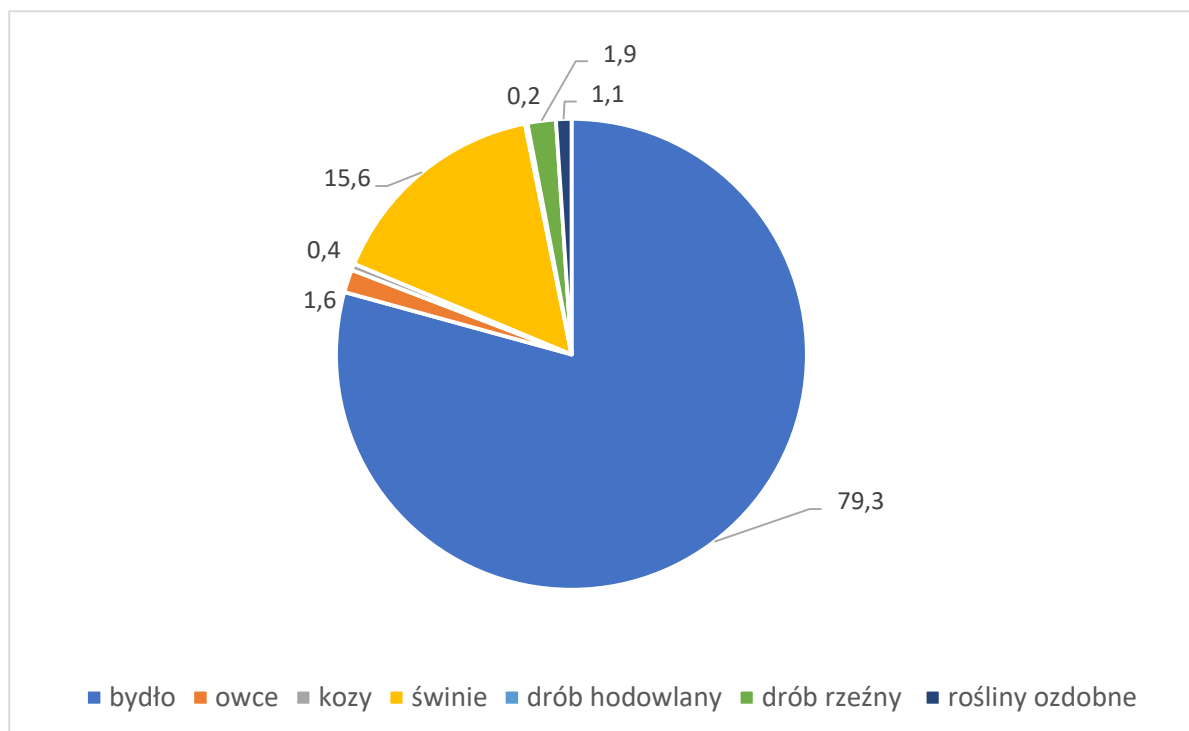
Biorąc pod uwagę wielkość przeznaczonych na realizację działania M21 środków, można stwierdzić wyraźną dominację producentów bydła, bowiem z puli wynoszącej blisko 1,2 mld zł uzyskali 55,24% ogólnej puli (Tab. 7). Warto zaznaczyć, że sami producenci posiadający od 3 do 20 szt. bydła (samców i samic) otrzymali 41,60% ogólnej puli. W dalszej kolejności największymi beneficjentami działania M21 byli producenci świń, którzy pozyskali 32,03% ogólnej puli (przy czym mający od 51 do 200 szt. 16,05% ogólnej puli).

Tabela 7a. Zbiorcze zestawienie liczby wniosków i pozyskanych środków z działania M21 w zależności od deklarowanej produkcji/hodowli/uprawy

Rodzaj produkcji	Liczba złożonych wniosków	Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności	Szacunkowa kwota płatności (tys. zł)	Szacunkowa kwota EFFROW (tys. zł)
Bydło	152 843	151 634	662 393,3	421 480,9
Owce	3 051	3 019	11 893,1	7 567,6
Kozy	842	833	1 296,9	825,2
Świnie	29 902	29 753	384 073,2	244 385,8
Drób hodowlany	331	322	9 091,8	5 784,5
Drób rzeźny	3805	3 713	110 026,7	70 010,0
Rośliny ozdobne	2147	2029	20 000,9	12 726,5

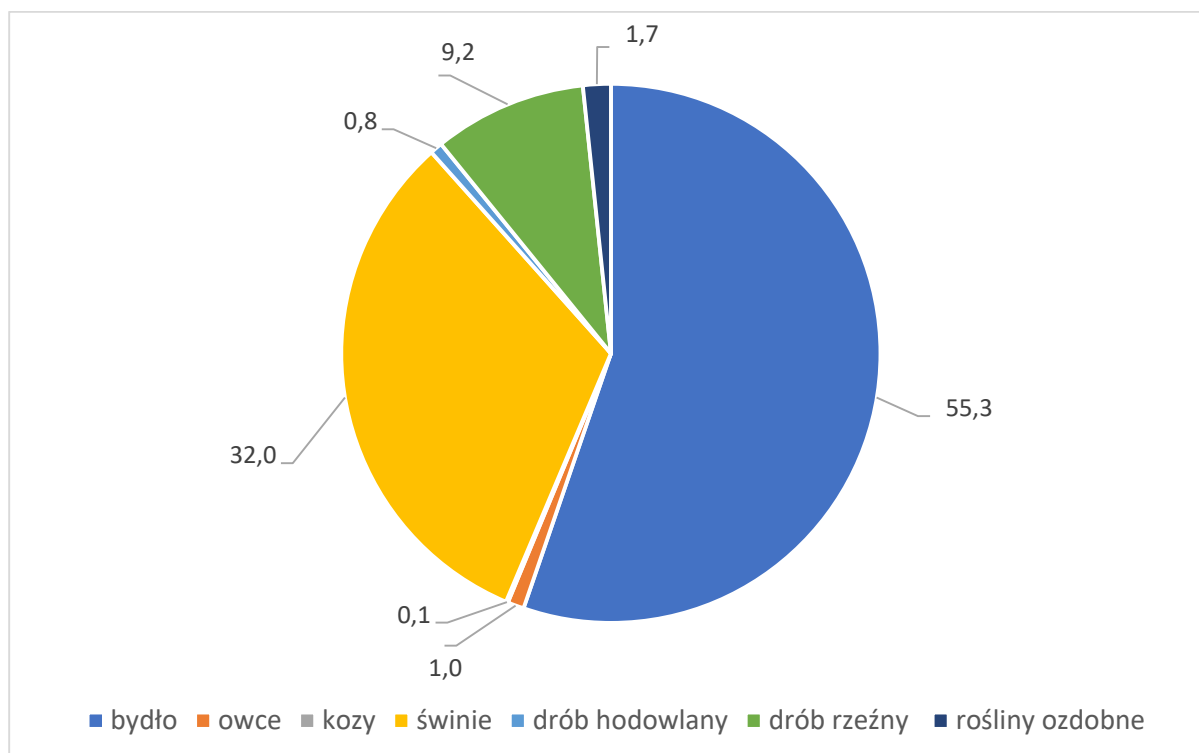
Źródło: dane ARiMR, Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 7b1. Struktura wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 w zależności od deklarowanej produkcji/hodowli/uprawy (w proc.)

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 7b2. Struktura szacunkowej kwoty płatności dla działania M21 w zależności od deklarowanej produkcji/hodowli/uprawy (w proc.)

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

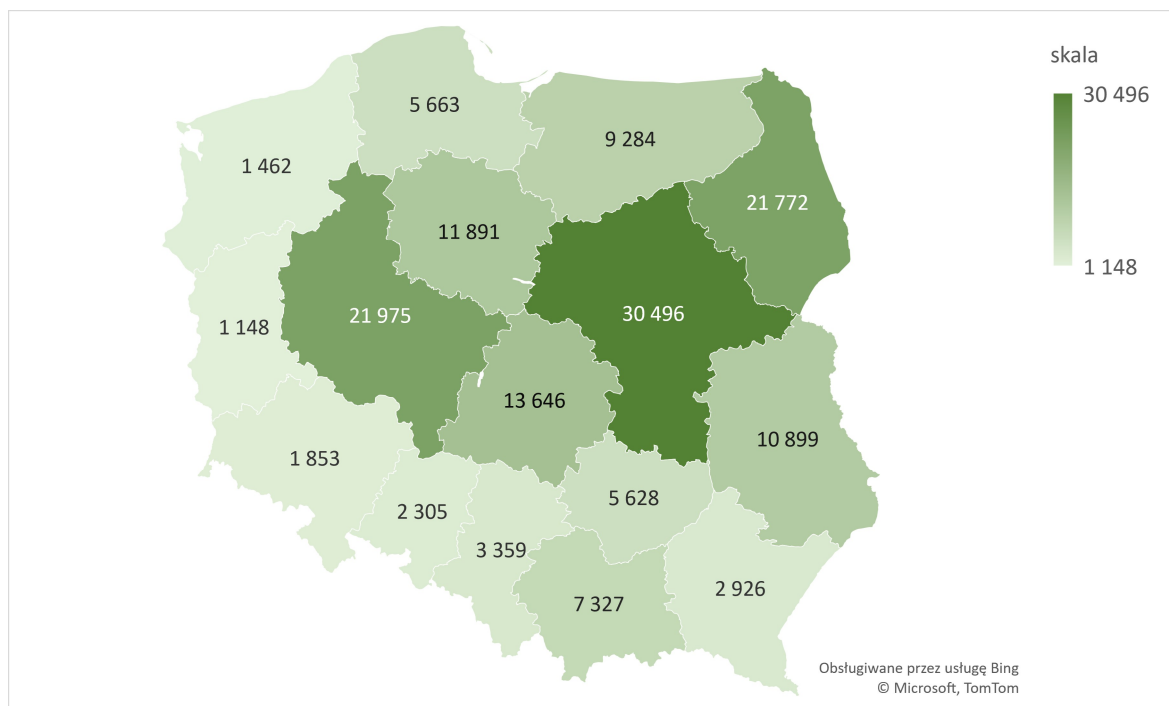
Szczegółowe zróżnicowanie regionalne kwot płatności w zależności od rodzaju produkcji/hodowli/uprawy przedstawiono w tab.8-14. Wynika z nich duże zróżnicowanie płatności na poszczególne gatunki zwierząt gospodarskich i uprawy objęte działaniem M21 w poszczególnych województwach, co ma związek ze znaczącymi różnicami regionalnymi w koncentracji zwierząt i upraw.

Tabela 8a. Zróżnicowanie wojewódzkie wykorzystania działania M21 wśród producentów bydła

Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł)	Szacunkowa kwota EFFROW (w tys. zł)
dolnośląskie	1 874	1 853	7 721,9	4 913,4
kujawsko-pomorskie	11 993	11 891	66 328,3	42 204,7
lubelskie	11 013	10 899	46 062,3	29 309,4
lubuskie	1 159	1 148	5 244,5	3 337,1
łódzkie	13 771	13 646	58 127,1	36 986,3
małopolskie	7 386	7 327	18 423,5	11 722,8
mazowieckie	30 725	30 496	114 720,1	72 996,4
opolskie	2 319	2 305	12 731,0	8 100,8
podkarpackie	2 948	2 926	6 567,9	4 179,1
podlaskie	21 890	21 772	86 917,3	55 305,5
pomorskie	5 698	5 663	27 819,1	17 701,3
śląskie	3 391	3 359	14 549,9	9 258,1
świętokrzyskie	5 725	5 628	22 030,9	14 018,2
warmińsko-mazurskie	9 348	9 284	35 431,5	22 545,1
wielkopolskie	22 128	21 975	133 699,4	85 072,9
zachodniopomorskie	1 475	1 462	6 018,8	3 829,8
Razem	152 843	151 634	662 393,5	421 480,9

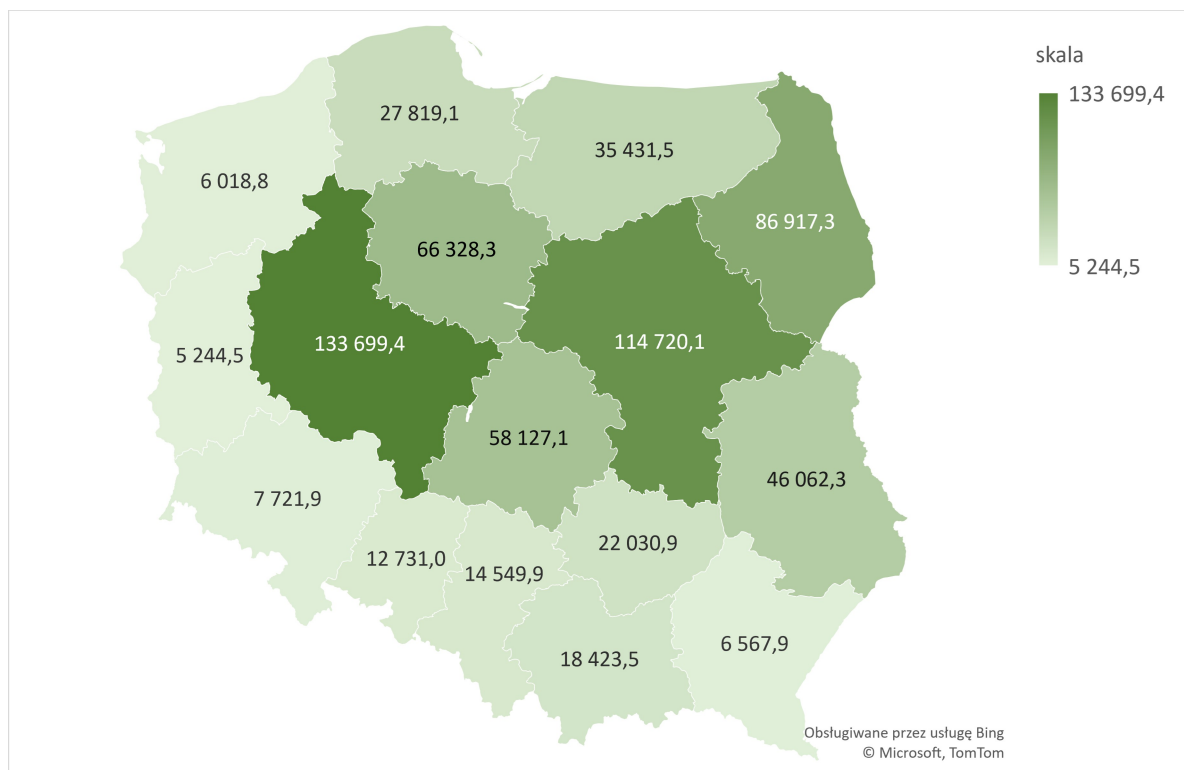
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 8b1. Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 wśród producentów bydła w ujęciu wojewódzkim

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 8b2. Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł) dla działania M21 wśród producentów bydła w ujęciu wojewódzkim

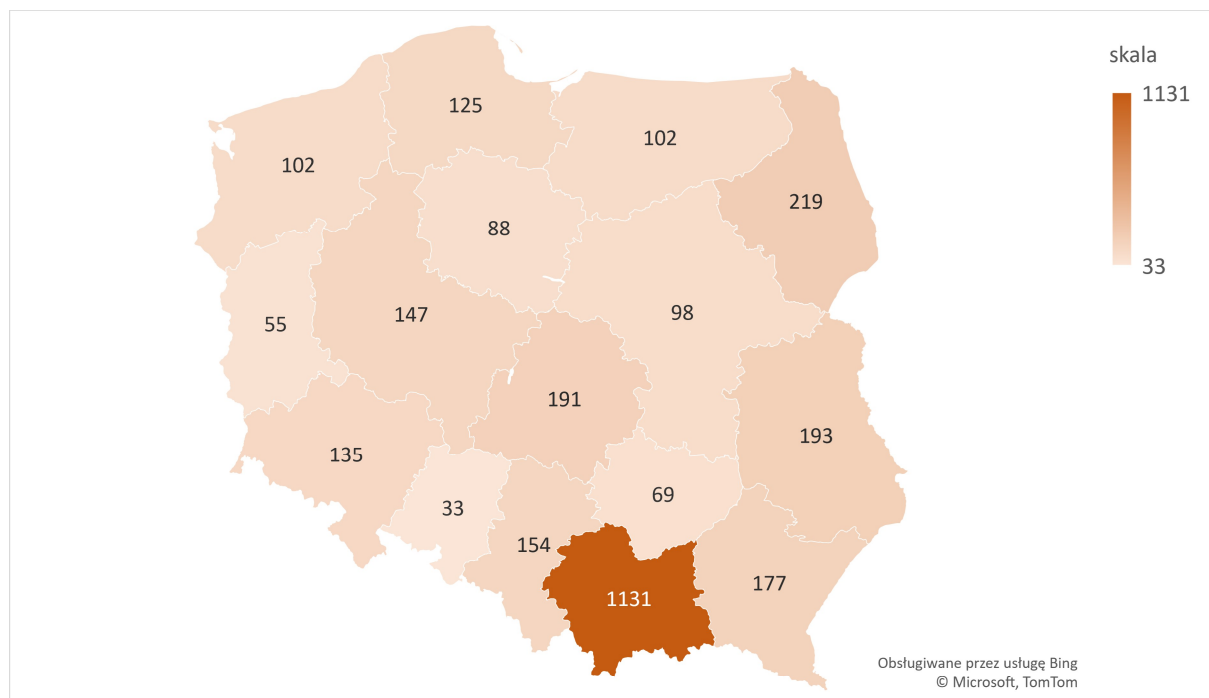
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Tabela 9a. Zróżnicowanie wojewódzkie wykorzystania działania M21 wśród producentów owiec

Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Szacunkowa kwota płatności (w tys. Zł)	Szacunkowa kwota EFFROW (w tys. Zł)
dolnośląskie	137	135	497,1	316,3
kujawsko-pomorskie	89	88	401,0	255,1
lubelskie	194	193	844,4	537,3
lubuskie	55	55	217,8	138,6
łódzkie	192	191	721,5	459,1
małopolskie	1150	1131	4 218,8	2 684,4
mazowieckie	99	98	380,9	242,4
opolskie	33	33	127,3	81,0
podkarpackie	178	177	672,9	428,2
podlaskie	221	219	864,2	549,9
pomorskie	125	125	595,6	379,0
śląskie	156	154	557,4	354,7
świętokrzyskie	69	69	279,3	177,7
warmińsko-mazurskie	103	102	456,0	290,1
wielkopolskie	148	147	671,6	427,3
zachodniopomorskie	102	102	387,4	246,5
Razem	2825	3019	11 893,1	7 567,6

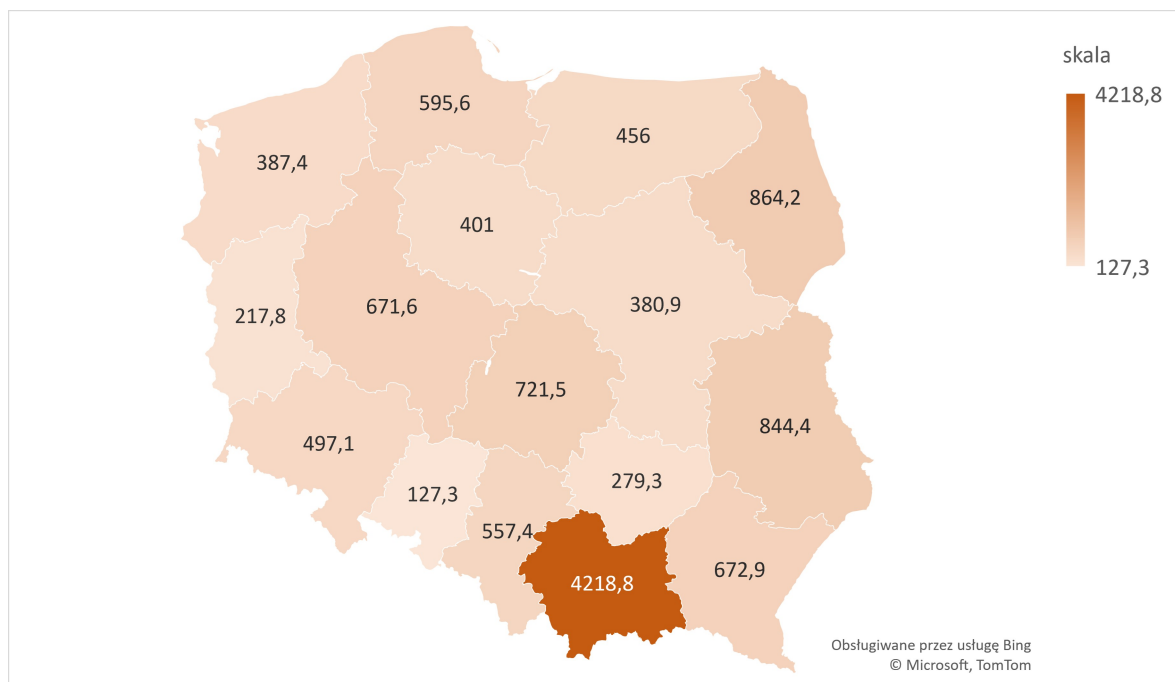
Źródło: dane AriMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 9b1. Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 wśród producentów owiec w ujęciu wojewódzkim

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 9b2. Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł) dla działania M21 wśród producentów owiec w ujęciu wojewódzkim

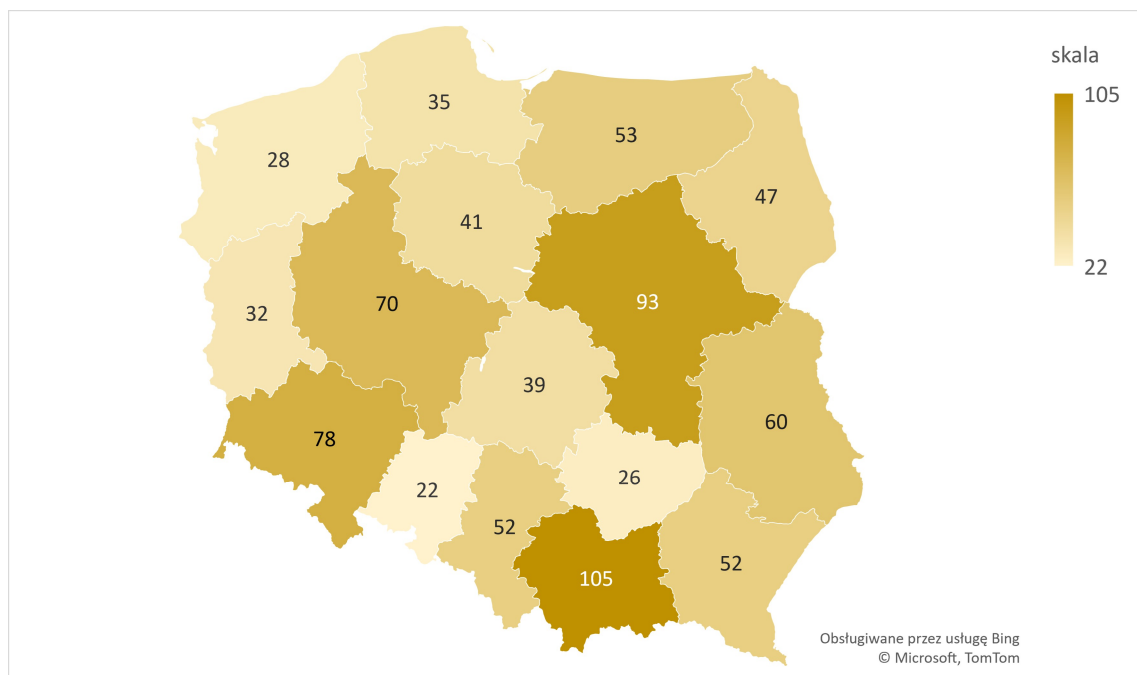
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Tabela 10a. Zróżnicowanie wojewódzkie wykorzystania działania M21 wśród producentów kóz

Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł)	Szacunkowa kwot EFFROW (w tys. zł)
dolnośląskie	80	78	132,8	84,5
kujawsko-pomorskie	41	41	66,2	42,1
lubelskie	60	60	86,5	55,0
lubuskie	32	32	42,5	27,0
łódzkie	41	39	65,7	41,8
małopolskie	106	105	143,1	91,0
mazowieckie	94	93	136,4	86,8
opolskie	22	22	33,4	21,3
podkarpackie	53	52	77,2	49,1
podlaskie	47	47	68,3	43,5
pomorskie	35	35	47,7	30,3
śląskie	52	52	72,9	46,4
świętokrzyskie	27	26	36,4	23,1
warmińsko-mazurskie	53	53	91,8	58,4
wielkopolskie	70	70	155,9	99,2
zachodniopomorskie	29	28	40,1	25,5
Razem	842	833	1 296,9	825,0

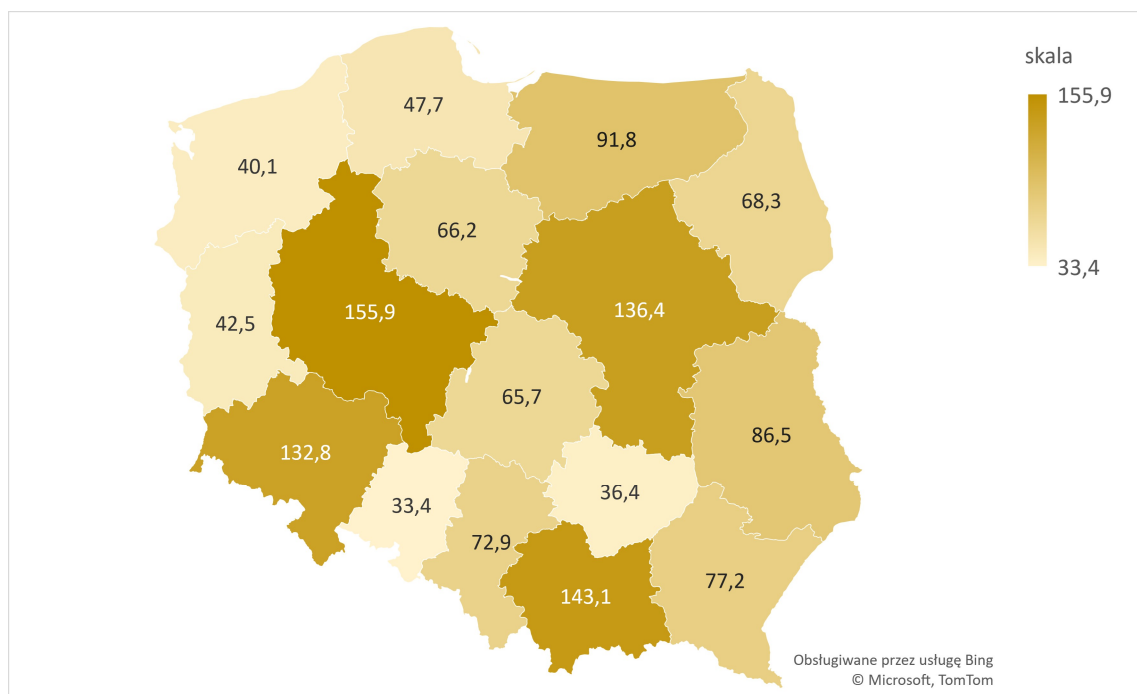
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 10b1. Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 wśród producentów kóz w ujęciu wojewódzkim

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 10b2. szacunkowa kwota płatności (w tys. zł) dla działania M21 wśród producentów kóz w ujęciu wojewódzkim

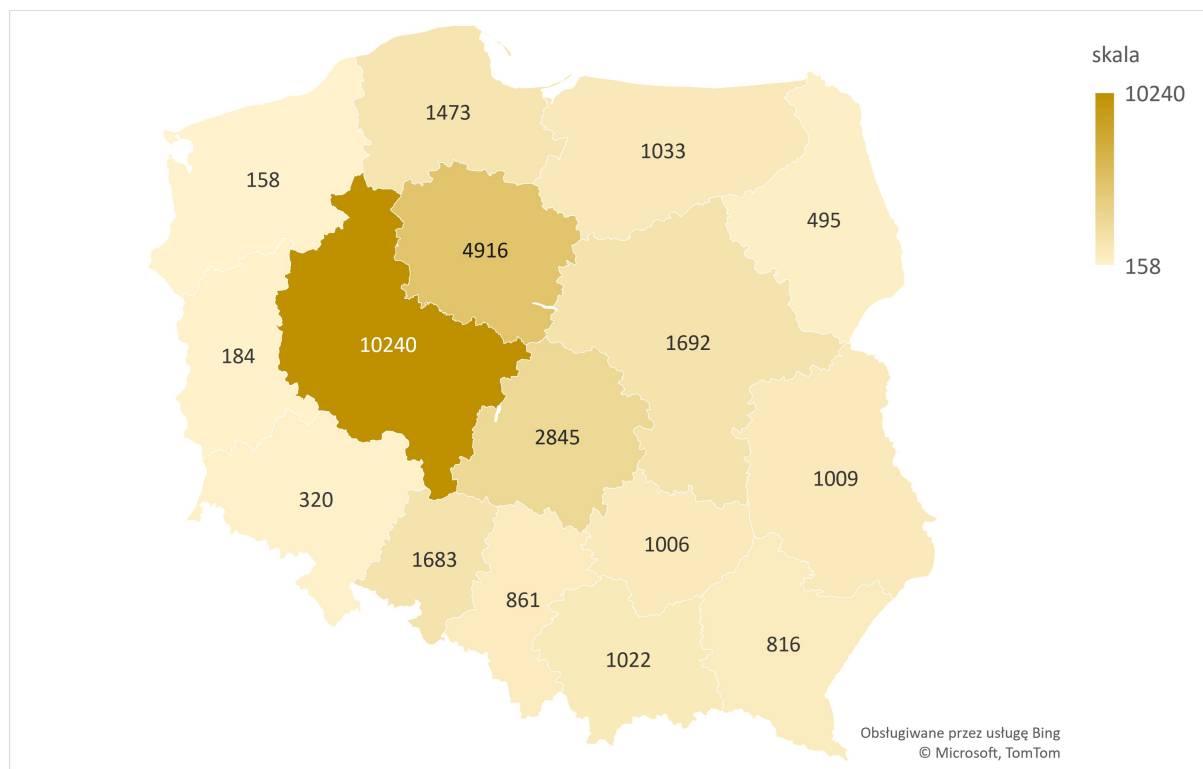
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Tabela 11a. Zróżnicowanie wojewódzkie wykorzystania działania M21 wśród producentów świń

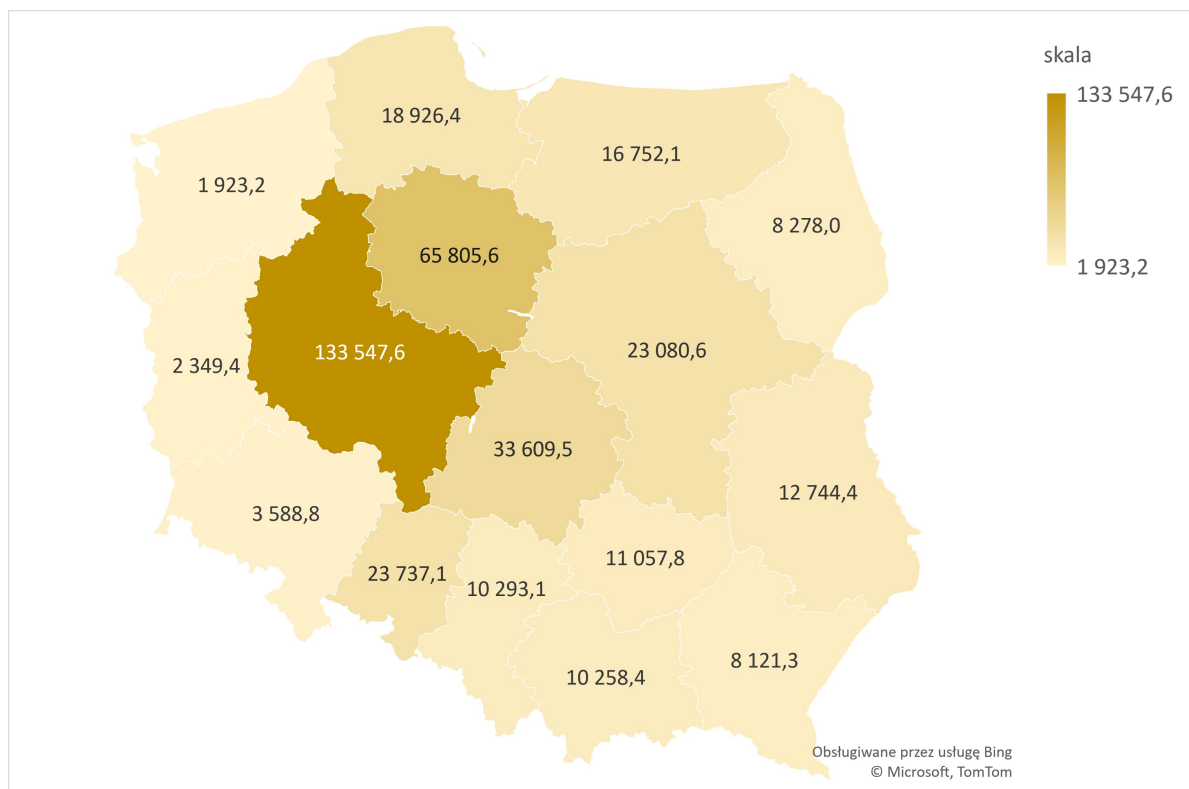
Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł)	Szacunkowa kwota EFFROW (w tys. zł)
dolnośląskie	321	320	3 588,8	2 283,5
kujawsko-pomorskie	4934	4916	65 805,6	41 872,1
lubelskie	1013	1009	12 744,4	8 109,2
lubuskie	186	184	2 349,4	1 494,9
łódzkie	2863	2845	33 609,5	21 385,7
małopolskie	1028	1022	10 258,4	6 527,4
mazowieckie	1699	1692	23 080,6	14 686,2
opolskie	1693	1683	23 737,1	15 103,9
podkarpackie	819	816	8 121,3	5 167,6
podlaskie	495	495	8 278,0	5 267,3
pomorskie	1473	1473	18 926,4	12 042,9
śląskie	867	861	10 293,1	6 549,5
świętokrzyskie	1010	1006	11 057,8	7 036,1
warmińsko-mazurskie	1044	1033	16 752,1	10 659,4
wielkopolskie	10298	10240	133 547,6	84 976,3
zachodniopomorskie	159	158	1 923,2	1 223,7
Razem	29902	29753	384 073,3	244 385,7

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 11b1. Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 wśród producentów świń w ujęciu wojewódzkim

Rysunek 11b2. Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł) dla działania M21 wśród producentów świń w ujęciu wojewódzkim

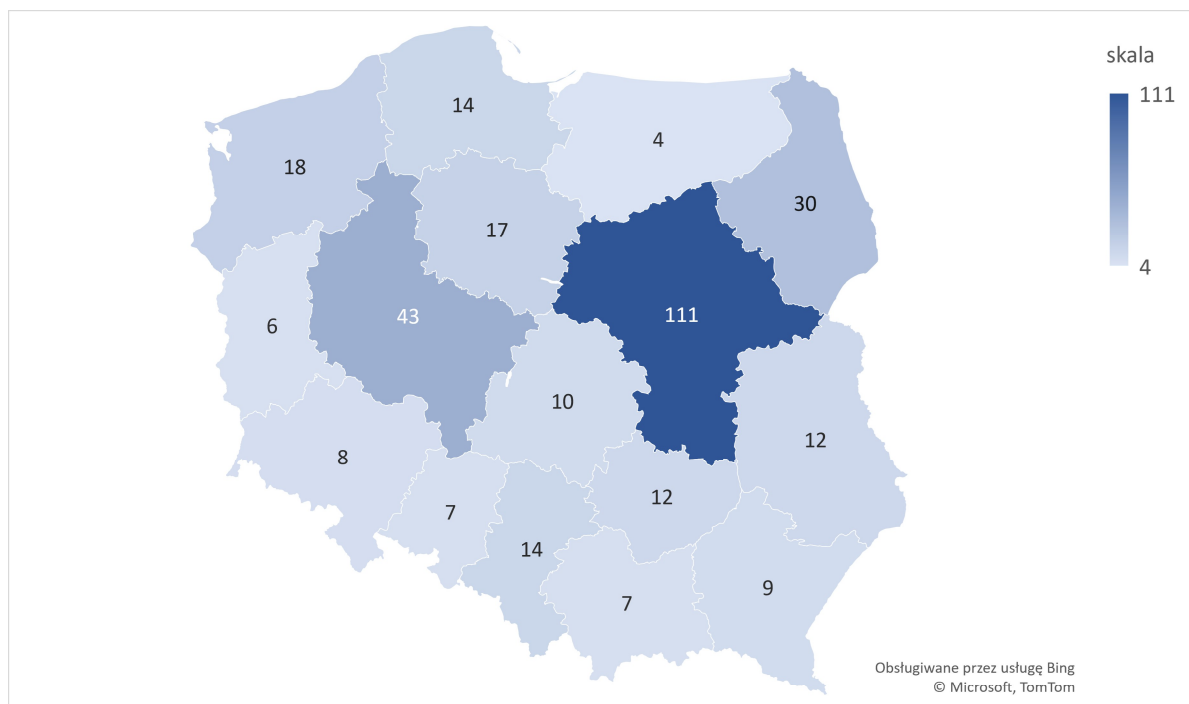
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Tabela 12a. Zróżnicowanie wojewódzkie wykorzystania działania M21 wśród producentów drobiu hodowlanego (produkcji jaj wylęgowych)

Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł)	Szacunkowa kwota EFFROW (w tys. zł)
dolnośląskie	9	8	229,8	146,2
kujawsko-pomorskie	20	17	518,7	330,0
lubelskie	12	12	268,2	170,0
lubuskie	6	6	188,6	120,0
łódzkie	10	10	314,3	200,0
małopolskie	8	7	188,6	120,0
mazowieckie	111	111	3 026,4	1 925,7
opolskie	8	7	188,6	120,0
podkarpackie	9	9	276,2	175,7
podlaskie	29	30	891,7	567,4
pomorskie	16	14	378,4	240,8
śląskie	14	14	386,9	246,2
świętokrzyskie	12	12	377,2	240,0
warmińsko-mazurskie	4	4	125,7	80,0
wielkopolskie	44	43	1 235,4	786,1
zachodniopomorskie	19	18	497,0	316,2
Razem	331	322	9 091,7	5 784,3

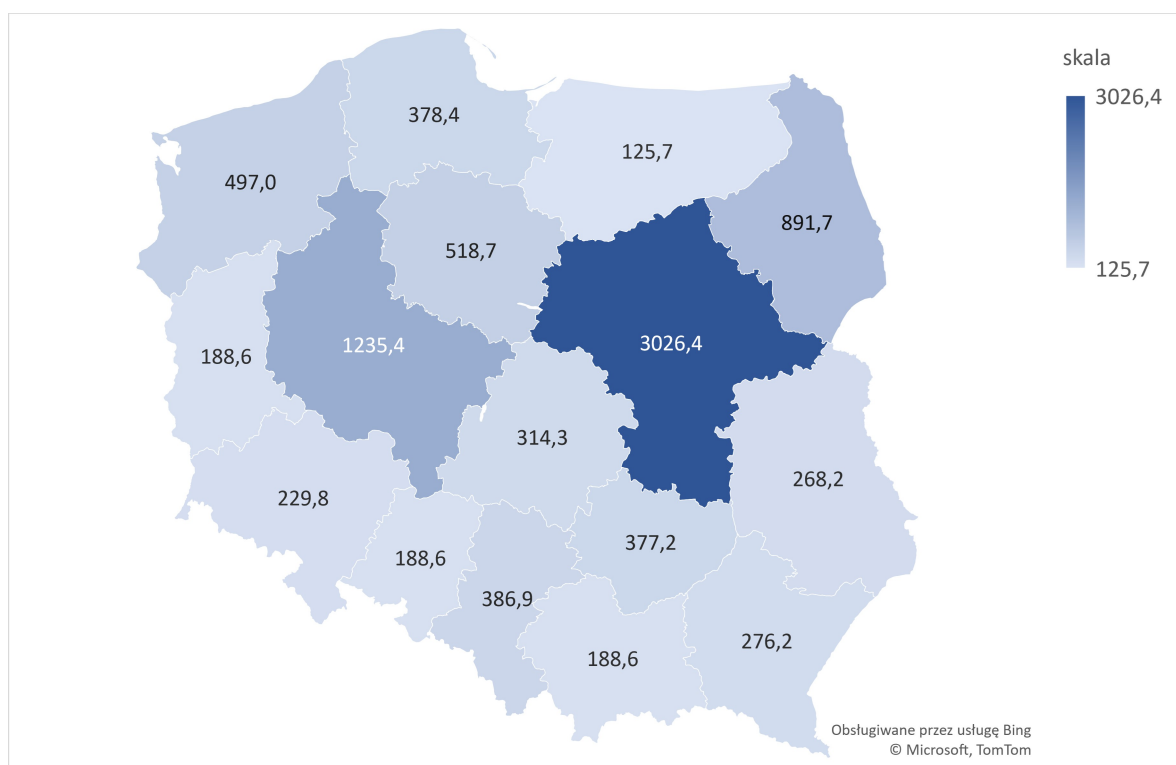
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 12b1. Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 wśród producentów drobiu hodowlanego w ujęciu wojewódzkim

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 12b2. Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł) dla działania M21 wśród producentów drobiu hodowlanego w ujęciu wojewódzkim

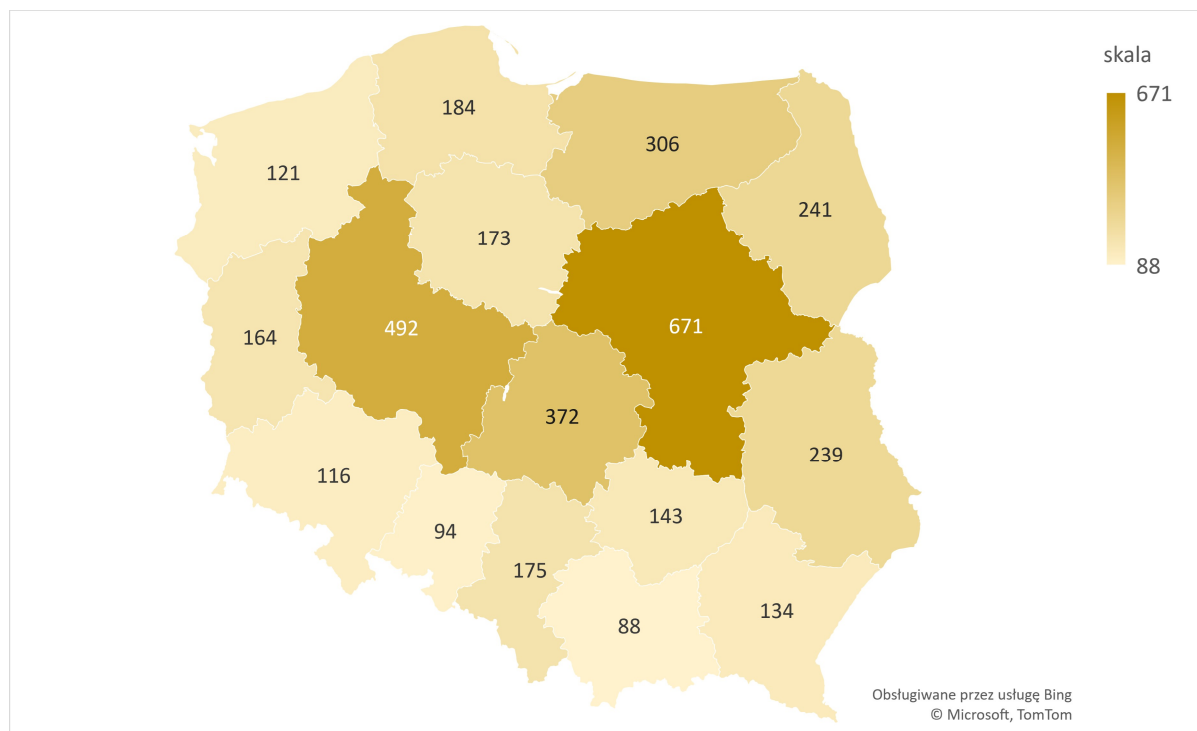
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Tabela 13a. Zróżnicowanie wojewódzkie wykorzystania działania M21 wśród producentów drobiu rzeźnego (brojlerów kurzych, kaczek, gęsi, indyków)

Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł)	Szacunkowa kwota EFFROW (w tys. zł)
dolnośląskie	116	116	3 586,0	2 281,8
kujawsko-pomorskie	189	173	5 223,2	3 323,5
lubelskie	242	239	6 727,7	4 280,8
lubuskie	168	164	5 075,3	3 229,4
łódzkie	386	372	11 121,4	7 076,5
małopolskie	87	88	2 613,6	1 663,0
mazowieckie	685	671	19 761,1	12 574,0
opolskie	96	94	2 842,0	1 808,3
podkarpackie	136	134	3 858,1	2 454,9
podlaskie	250	241	7 220,1	4 594,1
pomorskie	185	184	5 542,9	3 526,9
śląskie	177	175	5 120,4	3 258,1
świętokrzyskie	147	143	4 378,8	2 786,3
warmińsko-mazurskie	309	306	9 124,0	5 805,6
wielkopolskie	509	492	14 166,0	9 013,8
zachodniopomorskie	123	121	3 666,0	2 332,7
Razem	3 805	3 713	110 026,6	70 009,7

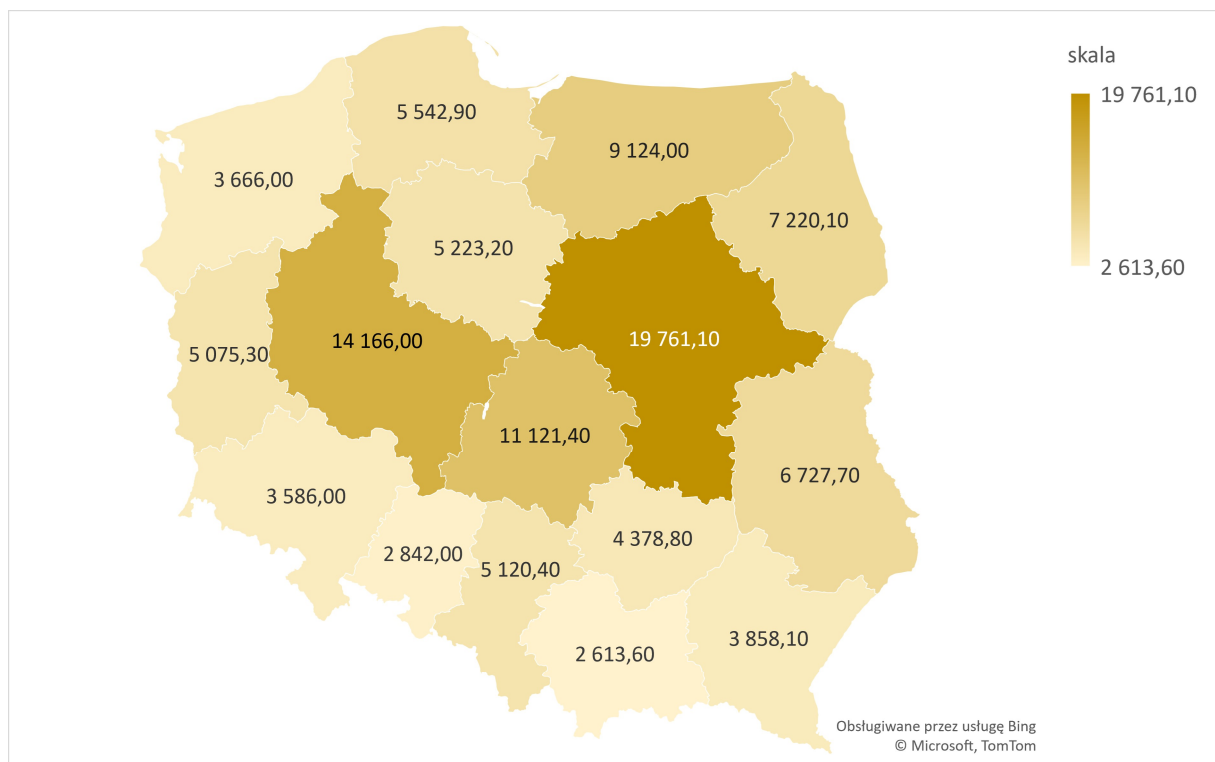
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 13b1. Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 wśród producentów drobiu rzeźnego w ujęciu wojewódzkim

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 13b2. Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł) dla działania M21 wśród producentów drobiu rzeźnego w ujęciu wojewódzkim

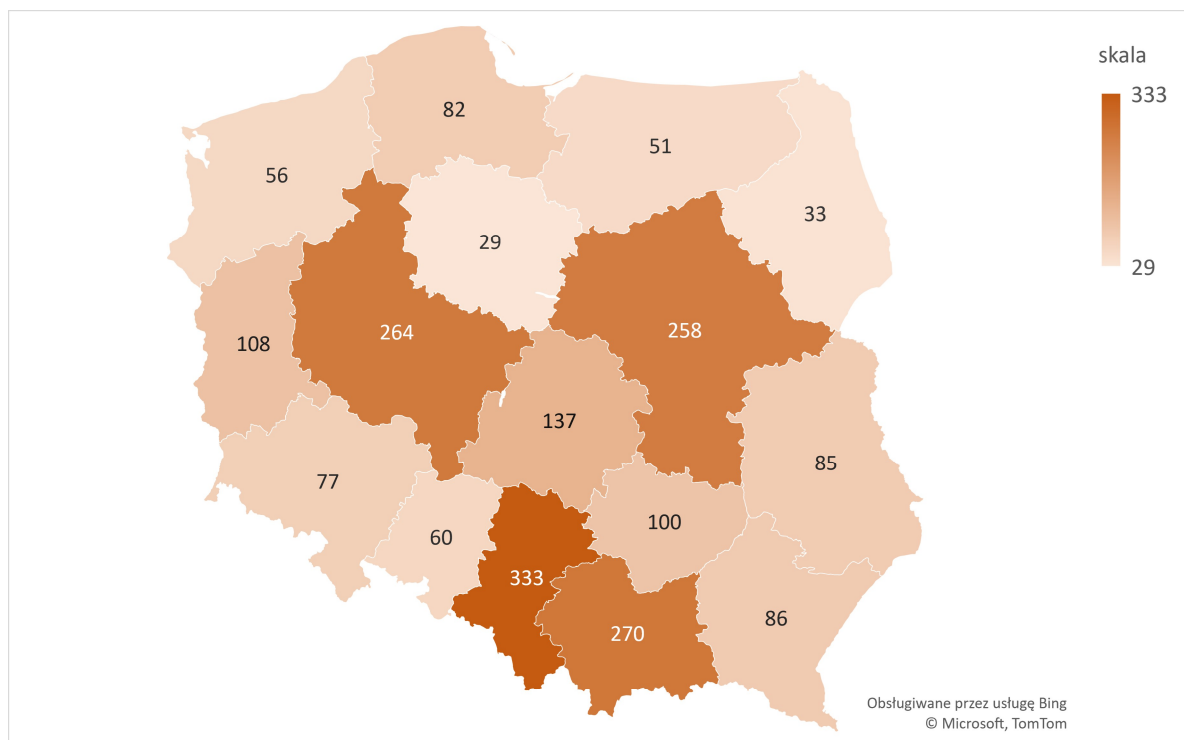
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Tabela 14a. Zróżnicowanie wojewódzkie wykorzystania działania M21 wśród producentów roślin ozdobnych

Województwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł)	Szacunkowa kwota EFFROW (w tys. zł)
dolnośląskie	79	77	680,6	433,1
kujawsko-pomorskie	30	29	505,5	321,7
lubelskie	90	85	475,0	302,2
lubuskie	113	108	1 031,3	656,2
łódzkie	146	137	1 538,9	979,2
małopolskie	294	270	2 452,5	1 560,5
mazowieckie	280	258	2 502,1	1 592,1
opolskie	62	60	669,2	425,8
podkarpackie	91	86	707,0	449,9
podlaskie	35	33	224,5	142,9
pomorskie	86	82	782,6	498,0
śląskie	344	333	3 677,5	2 340,0
świętokrzyskie	107	100	815,9	519,2
warmińsko-mazurskie	54	51	470,5	299,4
wielkopolskie	278	264	2 879,5	1 832,2
zachodniopomorskie	58	56	588,2	374,3
Razem	2 147	2 029	20 000,8	12 726,7

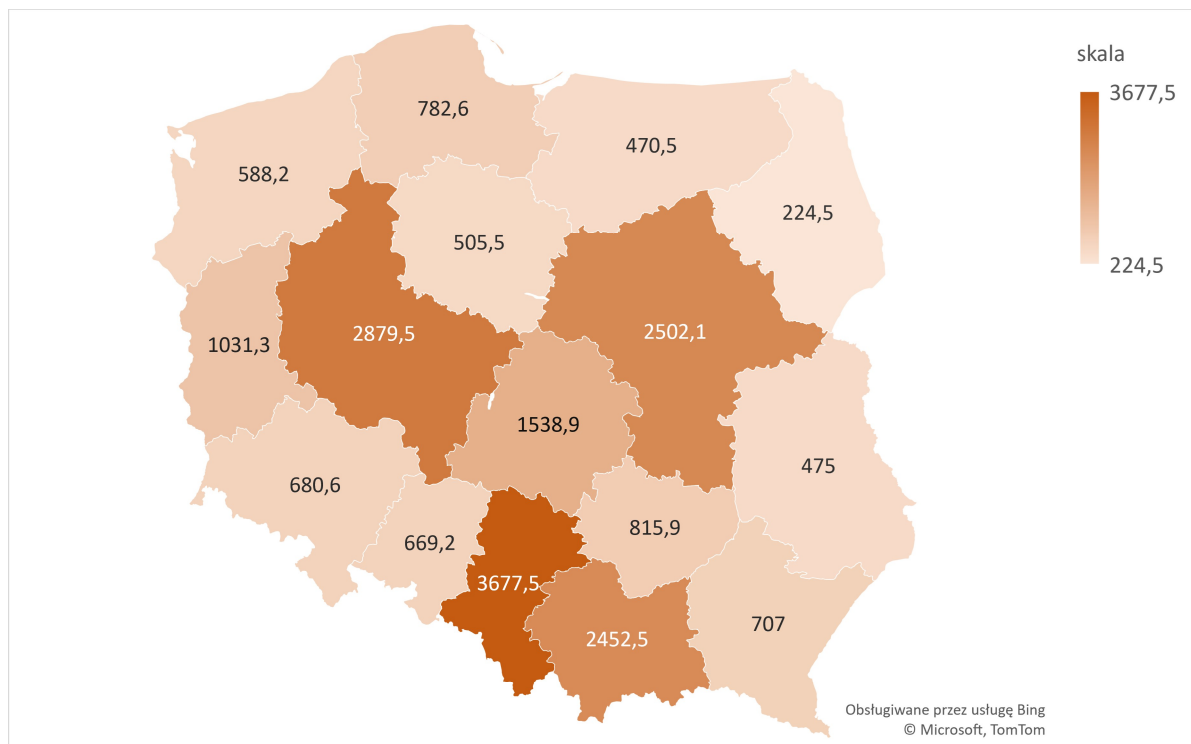
Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 14b1. Liczba wniosków zakwalifikowanych do płatności dla działania M21 wśród producentów roślin ozdobnych w ujęciu wojewódzkim

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

Rysunek 14b2. Szacunkowa kwota płatności (w tys. zł) dla działania M21 wśród producentów roślin ozdobnych w ujęciu wojewódzkim

Źródło: dane ARiMR. Departament Płatności Bezpośrednich

5.2. Ocena analizowanego działania PROW 2014-2020 pod kątem jego trafności, skuteczności i efektywności

5.2.1 Sytuacja rynkowa sektora rolno-spożywczego w latach 2019-2021, ze szczególnym uwzględnieniem rodzajów produkcji wspieranych w ramach działania M21

Uwarunkowania zewnętrzne na rynku zwierząt rzeźnych, mleka oraz jaj kurzych w Polsce w latach 2018-2021

Wraz z rozwojem pandemii COVID-19 w 2020 r. producenci rolni oraz przetwórcy musieli szybko dostosować się do nowych wyzwań, tak w sferze zaopatrzenia, jak i zbytu, starając się przede wszystkim zapewnić ciągłość produkcji.

Produkcja towarowa jest pochodną dwóch wielkości, tj. wolumenu sprzedaży oraz ceny. W 2020 roku produkcja towarowa zwierzęca osiągnęła wartość 54,8 mld zł (w cenach bieżących) i była niższa o 0,9% niż w 2019 r., zaś udział żywca rzeźnego w produkcji zwierzęcej wyniósł 58,4%. Produkcja towarowa zwierząt rzeźnych zmniejszyła się o 3,9% do ok. 32,0 mld zł, a jej spadki w poszczególnych gatunkach zwierząt wynosiły od 27,6% (cielęta) do 1,8% (trzoda chlewna). Tylko produkcja towarowa żywca baraniego wzrosła o 1,5%. Zwiększyła się także wartość produkcji towarowej mleka o 4,6% (do 16,9 mld zł), z kolei jaj kurzych zmniejszyła się o 0,3% (do 5,4 mld zł) (tab. 15).

Tabela 15. Produkcja towarowa zwierzęca w Polsce w latach 2018-2021

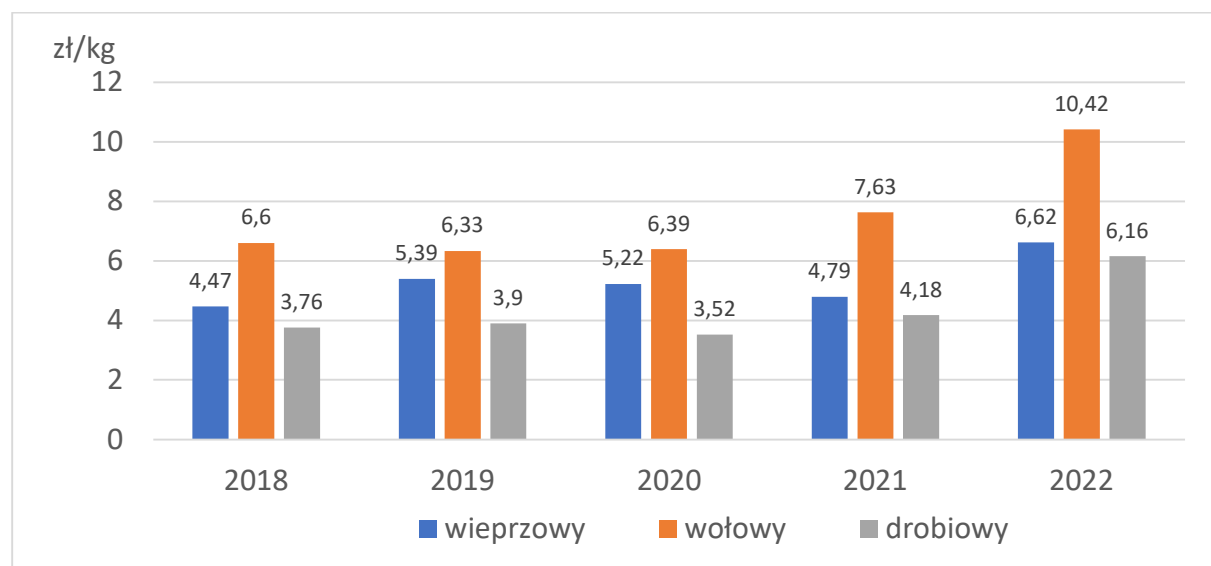
Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	Zmiana 2020 2019 (w %)	Zmiana 2021 2020 (w %)
	(w mln zł)					
Produkcja zwierzęca	53 320,0	55 330,0	54 829,0	59 105,0	99,1	107,8
Żywiec rzeźny ^a	31 595,0	33 321,0	32 021,0	34 278,0	96,1	107,0
w tym:						
bydło (bez cieląt)	6 752,0	6 528,0	6 229,0	7 036,0	95,4	113,0
cielęta	56,3	55,1	39,9	56,2	72,4	140,9
trzoda chlewna	11 725,0	12 936,0	12 703,0	12 619,0	98,2	99,3
owce	16,8	19,8	20,1	23,2	101,5	115,4
drób	12 843,0	13 589,0	12 857,0	14 357,0	94,6	111,7
Mleko krowie	15 797,0	16 169,0	16 911,0	19 437,0	104,6	114,9
Jaja kurze	5 417,0	5 423,0	5 409,0	4 779,0	99,7	88,4

^a bydło, cielęta, trzoda chlewna, owce, konie, drób, kozy i króliki

Źródło: Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej za lata 2018-2022. GUS, Warszawa 2020, 2021 i 2022.

Przeciętna cena skupu żywca wieprzowego w 2020 r. wyniosła 5,22 zł/ kg i była niższa o 3,2% niż w 2019 r., natomiast średnia cena żywca drobiowego obniżyła się o 9,7% do 3,52 zł/kg, natomiast nieznacznie, bo o 1,0% wzrosła cena żywca wołowego, tj. do 6,39 zł/kg. W 2021 r. ceny żywca wołowego oraz drobiowego wzrosły odpowiednio o 19,4 i 18,8% (do 7,63 i 4,18 zł/kg), zaś żywca wieprzowego obniżyły się 8,2% (do 4,49 zł/kg) - przy rosnących kosztach produkcji. Producenci żywca wieprzowego znaleźli się po raz kolejny w trudnej sytuacji na skutek pogorszenia się opłacalności produkcji trzody chlewnej. Efektem tego było zmniejszenie produkcji żywca wieprzowego w 2022 r., gdyż część rolników ograniczyła jego produkcję bądź ją zlikwidowała (rys 1)⁴.

Rysunek 1. Przeciętne ceny skupu żywca rzeźnego w Polsce w latach 2018-2022

Źródło: Biuletyny Statystyczne GUS nr 12 z lat 2019-2023.

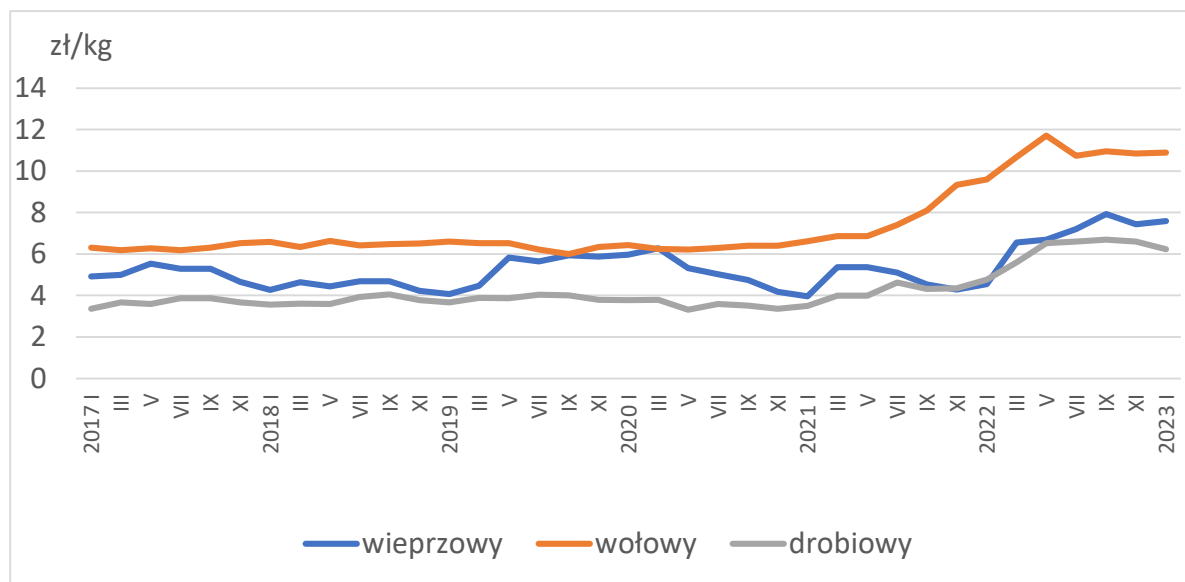
W latach 2019-2022 przeciętne ceny skupu mleka wynosiły odpowiednio 1,35, 1,37, 1,57, i 2,30 zł/l, co oznacza ich niewielki wzrost w 2020 r. (o 1,5%), znaczący w 2021 roku (14,6%) i wysoki w 2022 r. (o 46,5%) w odniesieniu do roku poprzedniego. Należy przy tym pamiętać, że rosły również koszty produkcji, zwłaszcza w 2021 i 2022 r.

Wybuch wojny w Ukrainie spowodował skokowy wzrost cen m.in. surowców rolnych, w tym żywca rzeźnego (rys. 2). Gwałtownie wzrosły ponadto koszty produkcji m.in. ze względu na szybko rosnące ceny surowców energetycznych (ropy naftowej, gazu czy węgla), energii elektrycznej, nawozów sztucznych, pasz przemysłowych, itp. Średnie cen skupu żywca

⁴ Według danych GUS na koniec 2022 r. pogłowie świń w Polsce spadło do poziomu 9,6 mln sztuk, tj. do poziomu z połowy ubiegłego wieku.

wieprzowego, wołowego i drobiowego w 2022 r. zwiększyły się o 38,2 36,6 i 47,4% do odpowiednio 6,62, 10,42 i 6,16 zł/kg.

Rysunek 2. Ceny skupu żywca rzeźnego w latach 2017-2023 w ujęciu miesięcznym

Źródło: Biuletyny Statystyczne GUS nr 12 z lat 2018-2023.

W 2021 r. towarowa produkcja zwierzęca wzrosła o 7,8% do 59,1 mld zł i była wynikiem wzrostu produkcji towarowej żywca rzeźnego (poza trzodą chlewną) oraz mleka. Wzrost ten wynikał nie tyle ze wzrostu wolumenu produkcji (sprzedaży), a z wyższych cen skupu (patrz tab. 16, rys. 1), na skutek ożywienia gospodarczego na świecie i znoszenia obostrzeń i restrykcji wprowadzonych w 2020 r. w związku z rozprzestrzeniającą się pandemią COVID-19. Z kolei spadek produkcji towarowej jaj kurzych o 11,6% (do 4,8 mld zł) był spowodowany przede wszystkim gripą ptaków⁵.

Tabela 16. Produkcja zwierząt rzeźnych w wadze żywej

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	Zmiana 2020 2019 (w %)	Zmiana 2021 2020 (w %)
	(w tys. ton)					
Produkcja żywca rzeźnego	7 111,0	7 107,0	7 241,0	6 973,0	101,9	96,3
w tym:						
bydło (bez cieląt)	1 106,0	1 095,0	1 092,0	1 071,0	99,7	98,1
cielęta	.	.	0,9	8,9	.	988,9
trzoda chlewna	2 530,0	2 393,0	2 376,0	2 395,0	99,3	100,8
owce	3,0	3,6	3,2	3,6	88,9	112,5

⁵ W 2021 roku odnotowano w Polsce 403 ogniska grypy ptaków w gospodarstwach i na fermach drobiu.

konie	17,0	16,6	15,0	11,9	90,4	79,3
drób	3 452,0	3 596,0	3 749,0	3 478,0	104,3	92,8
kozy i króliki	6,2	5,7	5,6	3,8	98,2	67,9

Źródło: Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej za lata 2018-2022. GUS, Warszawa 2020, 2021 i 2022.

W 2022 r. spośród trzech najważniejszych gatunków zwierząt rzeźnych, pogłowie trzody chlewnej wzrosło o 6,0% (w tym loch o 5,6%), drobiu kurzego o 2,3%, a bydła zmniejszyło się o 0,2% w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku. Ponadto liczebność stada owiec zwiększyła się o 5,5%, a kaczek o 12,3%. Na podobnym poziomie pozostała liczba indyków, zaś stado gęsi zmniejszyło się o 5,5%, a kur niosek o 8,4% (tab. 17).

Tabela 17. Pogłowie zwierząt rzeźnych w Polsce w latach 2018-2021

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	Zmiana 2020 2019 (w %)	Zmiana 2021 2020 (w %)
	(w tys. sztuk)					
Bydło ^a	6 201	6 358	6 344	6 401	99,8	100,9
w tym krowy	2 429	2 461	2 468	2 389	100,3	96,8
Trzoda chlewna ^a	11 828	10 781	11 433	11 033	106,0	96,5
w tym lochy	871	755	795	735	105,3	92,5
Owce ^a	277	273	288	289	105,5	100,3
w tym maciorki	166	158	158	147	100,0	93,0
Drób kurzy ^b	180 758	178 342	182 473	168 629	102,3	92,4
w tym kury nioski	56 335	53 190	48 738	45 058	91,6	92,4
Gęsi ^b	1 026	1 061	1 003	892	94,5	88,9
Indyki ^b	14 386	15 939	15 892	15 256	99,7	96,0
Kaczki ^b	5 125	5 704	6 404	5 271	112,3	82,3

^a stan w czerwcu, ^b stan w grudniu,

Źródło: Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej za lata 2018-2022. GUS, Warszawa 2020, 2021 i 2022.

Należy zaznaczyć, że długość cyklu produkcyjnego wpływa na szybkość podejmowanych decyzji przez producentów. Czym jest on dłuższy, tym trudniej go przerwać w przypadku pogorszenia się opłacalności produkcji lub innych zawirowań rynkowych. Szczególnie, że ponoszone są zazwyczaj duże nakłady inwestycyjne w rozpoczęcie produkcji zwierzęcej. Z kolei w przypadku trzody chlewnej, rolnicy od wielu już lat doświadczają dużej zmienności cen skupu na tym rynku, która jeszcze przybrała na sile w ostatnich trzech latach, tj. 2020-2022 (pandemia COVID-19 oraz wybuch wojny w Ukrainie) (tab. 18).

Większe spadki w pogłowie zwierząt rzeźnych nastąpiły w 2021 roku, zwłaszcza w trzodzie chlewnej oraz drobiu. W odniesieniu do trzody chlewnej spadek ten wynikał z pogorszenia się opłacalności produkcji oraz ASF (stwierdzono 124 ogniska) i co ważne, przybrał on na sile w 2022 r. O zmniejszeniu pogłowia drobiu zdecydowała przede wszystkim

grypa ptaków, przy czym krótki cykl produkcyjny żywca drobiowego pozwolił na relatywnie szybkie odbudowanie jego liczebności.

Tabela 18. Zmienność cen skupu na rynku żywca wieprzowego, wołowego oraz drobiu w latach 2017-2019 i 2020-2022

Lata	Średnia cena skupu (zł/kg)	Odchylenie od średniej trzydziestosześcioletniej	
		(w zł)	(w proc.)
żywiec wieprzowy			
2017-2019	5,01	±0,55	±11,0
2020-2022	5,62	±1,03	±18,4
żywiec wołowy			
2017-2019	6,36	±0,15	±2,4
2020-2022	8,30	±1,81	±21,8
żywiec drobiowy			
2017-2019	3,77	±0,15	±4,0
2020-2022	4,58	±1,06	±23,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Biuletynów Statystycznych za lata 2017-2022 GUS.

Można więc podsumować, że w okresie ostatnich turbulencji rynkowych (lata 2020-2022) wzrosła zmienność cen skupu głównych gatunków żywca rzeźnego, przy czym w okresie względnej stabilizacji, zmienność ta na rynku żywca wieprzowego była znacznie większa niż na wołowinie czy drobiu, co było i pozostaje jednym z kluczowych czynników pogrążających ten rynek w kryzysie.

Sytuacja ekonomiczno-finansowa przemysłu mięsnego, drobiarskiego i mleczarskiego

W dalszej części opracowania pokazano sytuację ekonomiczno-finansową przemysłu mięsnego, drobiarskiego i mleczarskiego wychodząc z założenia, że gospodarstwa rolne są jednym z elementów łańcucha żywnościowego, natomiast wspomniana sytuacja przemysłu poszczególnych sektorów warunkuje wielkość uzyskiwanych dochodów przez gospodarstwa rolne. Branża mięsna, drobiarska oraz mleczarska nie należą do branż przemysłu spożywczego o wysokiej rentowności sprzedaży, są one jednak największe pod względem wartości produkcji sprzedaży w tym sektorze. W 2020 r. wyniki ekonomiczno-finansowe przemysłu mięsnego i mleczarskiego wyraźnie poprawiły się względem lat 2018-2019. Zyski netto wzrosły po ok. 63%, odpowiednio do 2,2 i 0,8 mld zł. Poprawiły się wszystkie wskaźniki rentowności (tab. 19, 20, 23 i 24).

Tabela 19. Stan finansowy przemysłu mięsnego w latach 2018-2022

Wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Liczba badanych firm	556	539	492	475	456
Zatrudnienie (tys. osób)	82,5	81,2	80,9	79,2	77,0
Przychody ze sprzedaży (mld zł)	55,8	60,7	59,0	63,6	84,6
Produkcja w cenach bazowych (mld zł)	49,8	53,5	52,9	57,0	76,1
Zysk netto (mln zł)	1 762	1 351	2 214	2 626	3 016
Wartość dodana brutto (mln zł)	8 036	8 123	9 771	10 420	11 845
Zadłużenie długoterminowe (mln zł)	3 923	4 437	3 785	3 690	3 864
Zobowiązania krótkoterminowe (mln zł)	8 440	8 858	7 787	9 282	11 475
Inwestycje (mln zł)	1 218	1 374	1 245	1 440	1 900

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS z firm składających sprawozdania finansowe F-01/I-01 o liczbie 10 i więcej pracujących.

Tabela 20. Wskaźniki finansowe przemysłu mięsnego w latach 2018-2022

Wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Wskaźniki rentowności (w % przychodów)					
• zysk brutto	3,5	2,6	4,3	4,7	4,3
• zysk netto	3,1	2,2	3,7	4,1	3,5
• akumulacja kapitału ^a	4,8	3,9	5,6	6,0	5,0
• nadwyżka operacyjna ^b	5,8	4,9	7,1	7,0	6,3
ROE (w %)	16,7	11,8	19,2	20,5	20,6
Udział firm rentownych (w %)					
• w ogólnej liczbie firm	87,8	83,1	88,8	86,1	84,0
• w przychodach branży	87,3	83,9	90,8	92,5	94,4
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3
Stopa inwestowania ^c	1,3	1,4	1,1	1,2	1,5

^a akumulacja kapitału-zysk netto + amortyzacja, ^b nadwyżka operacyjna - suma zysku brutto, amortyzacji i kosztów finansowych, ^c stopa inwestowania - wartość inwestycji w relacji do amortyzacji.

Źródło: jak w tab. 19.

Dla branży drobiarskiej 2020 r. był jednym z najtrudniejszych okresów od wejścia Polski do Unii Europejskiej. Bardzo słabe wyniki ekonomiczno-finansowe wynikały z kumulacji niekorzystnych czynników, w tym m.in.: z mniejszych przychodów z eksportu mięsa drobiowego na skutek niższych cen transakcyjnych, czego nie zrekomensował nieco większy jego wolumen sprzedaży, zamknięcia sektora HoReCa⁶ czy grypy ptaków. W 2021 r. sytuacja ekonomiczno-finansowa przemysłu drobiarskiego znacząco poprawiła się (tab. 21 i 22), mimo rekordowej liczby - ponad 400 stwierdzonych ognisk grypy ptaków.

⁶ tj. szeroko rozumiana gastronomia (hotele, restauracje, catering)

Tabela 21. Stan finansowy przemysłu drobiarskiego

Wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Liczba badanych firm	100	97	97	90	92
Zatrudnienie (tys. osób)	15,2	14,3	13,9	12,8	13,0
Przychody ze sprzedaży (mld zł)	13,9	14,0	13,4	15,0	23,4
Produkcja w cenach bazowych (mld zł)	13,0	12,8	12,4	13,9	21,9
Zysk netto (mln zł)	455	268	81	341	955
Wartość dodana brutto (mln zł)	2 087	1 988	1 834	2 111	3 350
Zadłużenie długoterminowe (mln zł)	518	842	1 011	975	894
Zobowiązania krótkoterminowe (mln zł)	2 029	1 956	2 057	2 133	2 996
Inwestycje (mln zł)	302	387	368	362	476

Źródło: jak w tab. 19.

Tabela 22. Wskaźniki finansowe przemysłu drobiarskiego

Wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Wskaźniki rentowności (w % przychodów)					
• zysk brutto	3,6	2,2	0,8	2,5	4,6
• zysk netto	3,2	1,9	0,6	2,2	4,0
• akumulacja kapitału ^a	4,9	3,7	2,7	4,1	5,4
• nadwyżka operacyjna ^b	7,2	6,3	5,5	7,0	9,0
ROE (w %)	17,9	10,2	3,4	13,4	29,0
Udział firm rentownych (w %)					
• w ogólnej liczbie firm	91,0	82,5	67,0	86,7	91,3
• w przychodach branży	87,4	93,1	62,7	81,7	98,7
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	1,3	1,4	1,21	1,2	1,3
Stopa inwestowania ^c	1,3	1,5	1,3	1,2	1,4

^a akumulacja kapitału-zysk netto + amortyzacja, ^b nadwyżka operacyjna -suma zysku brutto, amortyzacji i kosztów finansowych, ^c stopa inwestowania - wartość inwestycji w relacji do amortyzacji.

Źródło: jak w tab. 19.

W kolejnych dwóch latach, tj. 2021-2022 wyniki ekonomiczno-finansowe branż mięsnej, drobiarskiej i mleczarskiej poprawiły się względem 2020 r. W 2022 r. nastąpił skokowy wzrost produkcji sprzedanej, który był wynikiem nie tyle zwiększenia wolumenu sprzedaży, co przede wszystkim wzrostu cen zbytu na poziomie przetwórcy (stanowiło to odpowiedź na szybko rosnące koszty produkcji). Dobre wyniki finansowe wynikały też z wysokich cen w eksporcie mięsa oraz mleka i wyrobów mleczarskich (zwłaszcza w 2022 r.) (tab. 23 i 24). Stopa inwestowania powyżej 1,0 oznacza, że firmy nie tylko odtwarzały trwałe majątek produkcyjny (maszyny, urządzenia itp.), który się zużywa w procesie produkcji, ale także go modernizowały i unowocześniały.

Tabela 23. Stan finansowy przemysłu mleczarskiego (PKD. 10.51 Przetwórstwo mleka i wyrobów serów)

Wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Liczba badanych firm	163	163	148	143	136
Zatrudnienie (tys. osób)	32,9	32,9	31,9	31,6	32,1
Przychody ze sprzedaży (mld zł)	33,2	34,7	35,2	40,3	59,5
Produkcja w cenach bazowych (mld zł)	30,5	31,6	32,5	37,2	54,9
Zysk netto (mln zł)	430	476	776	860	1 407
Wartość dodana brutto (mln zł)	3 849	4 071	4 559	4 831	6 033
Zadłużenie długoterminowe (mln zł)	1 615	1 664	1 381	1 425	1 184
Zobowiązania krótkoterminowe (mln zł)	4 626	4 800	4 754	5 207	7 117
Inwestycje (mln zł)	883	975	872	832	963

Źródło: jak w tab. 19.

Tabela 24. Wskaźniki finansowe przemysłu mleczarskiego (PKD. 10.51 Przetwórstwo mleka i wyrobów serów)

Wyszczególnienie	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Wskaźniki rentowności (w % przychodów)					
• zysk brutto	1,6	1,8	2,7	2,6	2,8
• zysk netto	1,3	1,4	2,2	2,1	2,4
• akumulacja kapitału ^a	3,2	3,3	4,2	4,1	3,8
• nadwyżka operacyjna ^b	3,8	4,0	5,1	4,8	4,6
ROE (w %)	4,4	4,7	7,2	7,3	7,7
Udział firm rentownych (w %)					
• w ogólnej liczbie firm	68,7	68,1	77,0	81,1	79,4
• w przychodach branży	85,5	90,8	94,3	95,9	93,7
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	1,6	1,6	1,7	1,8	1,73
Stopa inwestowania ^c	1,4	1,5	1,2	1,0	1,1

^a akumulacja kapitału-zysk netto + amortyzacja, ^b nadwyżka operacyjna -suma zysku brutto, amortyzacji i kosztów finansowych, ^c stopa inwestowania - wartość inwestycji w relacji do amortyzacji.

Źródło: jak w tab. 19.

Można więc stwierdzić, że wskaźniki bieżącej płynności były w latach 2020-2022 na bezpiecznym poziomie, a stopa inwestycji (powyżej 1.0) pozwalała nie tylko na odtwarzanie, ale na modernizowanie i unowocześnianie trwałego majątku produkcyjnego. Mimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych (pandemia COVID-19, wybuch wojny w Ukrainie), wyniki ekonomiczno-finansowe branży mięsnej, drobiarskiej oraz mleczarskiej uległy poprawie. Wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy odnoszące się do skuteczności realizacji działania M21 przedstawiono w dodatkowym rozdziale 6 oraz w rozdziale 7 zawierającym wnioski i rekomendacje.

5.2.2. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych w latach 2019-2021, ze szczególnym uwzględnieniem rodzajów produkcji wspieranych w ramach działania M21

Przyjęte szczegółowe założenia metodyczne

W celu przeprowadzenia analizy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych, będących beneficjentami działania M21, wykorzystano dane Polskiego FADN za lata 2019-2021. Oceną objęto 2120 gospodarstw rolnych, które w analizowanym okresie nieprzerwanie prowadziły rachunkowość dla Polskiego FADN. Stosowne analizy wykonano w 36 grupach gospodarstw w zależności od rodzaju i wielkości prowadzonej produkcji rolnej, co było uwarunkowane otrzymanymi danymi Polskiego FADN. W analizach danych Polskiego FADN dążono, aby wydzielone grupy gospodarstw były tożsame z grupami objętymi wsparciem w ramach omawianego działania. Liczebność gospodarstw beneficjentów działania M21 w Polskim FADN pozwoliła na ich analizę jedynie w następujących grupach ze względu na dostępne dane: samce bydło, samice bydło, owce oraz świnie. Dokonano ponadto oceny w ujęciu wojewódzkim (tam gdzie dysponowano danymi), co uszczegółowiło otrzymane wyniki.

W każdej analizowanej grupie gospodarstw objętej wsparciem i posiadającej co najmniej 15 jednostek (wymóg statystyczny Polskiego FADN) ustalono:

- powierzchnię użytków rolnych (UR);
- dochód rolniczy oczyszczony z dopłat operacyjnych⁷ w przeliczeniu na gospodarstwo;
- dochód rolniczy oczyszczony z dopłat operacyjnych w przeliczeniu na 1 ha UR;
- dochód rolniczy oczyszczony z dopłat operacyjnych w przeliczeniu na jednostkę pracy własnej rolnika i członków jego rodziny (Family Work Unit (FWU)=2120 godzin pracy własnej).

Zdecydowano się objąć analizą kategorię dochodu oczyszczonego z dopłat operacyjnych, aby szczegółowo ustalić kierunek i siłę wpływu kryzysu COVID-19 na sytuację ekonomiczną gospodarstw beneficjentów działania M21. W przypadku analizy dochodu gospodarstw łącznie z dopłatami operacyjnymi, ustalenie tego wpływu nie byłoby w pełni możliwe. Sytuację ekonomiczną netto beneficjentów w ramach grup objętych wsparciem oceniano wykorzystując dane z 2020 r. względem 2019 i 2021 r.

Analizie poddano następujące grupy:

⁷ Dopłaty operacyjne stanowią dopłaty do bieżącej działalności gospodarstw, ujmowane są w nich m.in. dopłaty bezpośrednie, w tym dopłaty do produkcji roślinnej i dopłaty do produkcji zwierzęcej a także dopłaty do rozwoju obszarów wiejskich.

1. Samce bydło: 3 grupy gospodarstw beneficjentów o wielkości stada 3-20 sztuk fizycznych, w tym ogółem oraz w ujęciu wojewódzkim, ze szczególnym uwzględnieniem województwa kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego (tab. 25)

Tabela 25. Liczebność gospodarstw - beneficjentów działania M21 - w grupie samce bydło w ujęciu wydzielonych grup i województw na podstawie danych Polskiego FADN

Grupa	Liczba stada	Województwa																
		ogółem	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
Samce bydło	3-20	81	0	40	0	0	1	0	3	1	0	5	4	2	0	2	22	1
	21-30	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
	31-50	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
	51 i więcej szt.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

2. Samice bydło: 12 grup gospodarstw beneficjentów o wielkości stada 3-20 sztuk, 8 grup o wielkości stada 21-50 sztuk oraz 2 grupy o wielkości stada 51 i więcej sztuk fizycznych (tab. 26).

Tabela 26. Liczebność gospodarstw - beneficjentów działania M21 - w grupie samice bydło w ujęciu wydzielonych grup i województw na podstawie danych Polskiego FADN

Grupa	Liczba stada	Województwa																
		ogółem	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
Samice bydło	3-20	532	2	102	12	0	35	37	111	7	3	34	31	16	50	24	64	4
	21-50	355	3	107	6	0	10	12	67	0	0	46	12	18	15	19	36	4
	51 i więcej	61	1	16	0	0	2	3	5	0	0	8	3	3	3	7	9	1

3. Owce: 1 grupa gospodarstw beneficjentów o wielkości stada 51 i więcej sztuk fizycznych (tab. 27)

Tabela 27. Liczebność gospodarstw - beneficjentów działania M21 - w grupie owce w ujęciu wydzielonych grup i województw na podstawie danych Polskiego FADN

Grupa	Liczba stada	Województwa																
		ogółem	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
Owce	10-20	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
	21-30	5	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0
	31-50	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	51 i więcej	15	1	7	0	1	0	4	0	0	0	1	0	0	2	0	4	0

4. Świnie: 3 grupy gospodarstw beneficjentów o wielkości stada 21-50 sztuk; 4 grupy gospodarstw o wielkości stada 51-200 sztuk i 3 grupy o wielkości stada 201 i więcej sztuk fizycznych (tabela 28).

Tabela 28. Liczebność gospodarstw - beneficjentów działania M21 - w grupie świnie w ujęciu wydzielonych grup i województw na podstawie danych Polskiego FADN

Grupa	Liczba stada	Województwa																
		ogółem	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
świnie	21-50	123	0	44	0	0	8	1	11	2	2	0	8	5	5	3	33	1
	51-200	256	1	105	2	2	9	5	5	8	2	0	19	7	10	4	76	1
	201 i więcej	138	0	77	0	0	3	0	9	3	0	0	5	2	1	2	36	0

Zmiana sytuacji ekonomicznej gospodarstw beneficjentów działania M21 w latach 2019-2021 na podstawie danych Polskiego FADN

Bydło

Przedstawione poniżej tabele prezentują uzyskane wyniki w odniesieniu do samców (buhajów) i samic (krów) bydła w zależności od wielkości stada dla całej Polski oraz w ujęciu wojewódzkim. W przypadku województw pokazano tylko te wyniki, w których liczba gospodarstw beneficjentów była równa bądź większa niż 15, zgodnie z wymogami FADN.

W tabeli 29a zaprezentowano sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych specjalizujących się w chowie buhajów objętych działaniem M21 dla stad o wielkości 3-20 szt. ogółem (wszystkie województwa). Stwierdzono, porównując rok 2020 z rokiem 2019, zmniejszenie średniej powierzchni użytków rolnych o 4,28%. Znacznie większy spadek rok do roku zaobserwowano przy porównaniu dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo w pierwszych dwóch latach analizy (39,81%). Podobną zależność zaobserwowano w odniesieniu do dochodu w przeliczeniu na 1 jednostkę pracy własnej (Family Work Unit-FWU) (spadek o 39,13%) oraz zbliżony w odniesieniu do dochodu w przeliczeniu na 1 ha UR (spadek o 37,12%). Z kolei analiza w latach 2020-2021 wykazała znaczny wzrost we wszystkich analizowanych kategoriach zmiennych. Średni dochód gospodarstw ukierunkowanych na chów buhajów zwiększył się ponad 3-krotnie w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020. Nastąpił również blisko 3-krotny wzrost dochodu w przeliczeniu na 1 ha UR. Znaczący wzrost zaobserwowano także w odniesieniu do dochodów w przeliczeniu na nakłady pracy własnej (o 36 717,43 zł) w roku 2021 w porównaniu z 2020 r. W tym kontekście należy dodać, że w niniejszym rozdziale przeprowadzono analizę wpływu zachodzących zmian rynkowych, w tym głównie wywołanych pandemią Covid-19 na sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych beneficjentów omawianego działania i prowadzących rachunkowość dla Polskiego FADN. Dodatkowo, w kolejnym rozdziale porównano zmianę sytuacji ekonomicznej gospodarstw beneficjentów omawianego działania na tle sytuacji gospodarstw pozostałych, na podstawie dostępnych danych Polskiego FADN

Tabela 29a. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samce bydła (3-20 szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	48 118,62	28 961,69	92 520,91	60,19%	319,46%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 ha UR (zł/ha)	1 210,23	760,95	2 187,26	62,88%	287,44%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	27 032,93	16 455,51	53 172,94	60,87%	323,13%
Powierzchnia UR (ha)	39,76	38,06	42,3	95,72%	111,14%

Podobne zależności, jak to miało miejsce w odniesieniu do gospodarstw ogółem specjalizujących się w chowie buhajów stwierdzono w odniesieniu do gospodarstw zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim (tabela 29b). We wszystkich badanych kategoriach zmiennych stwierdzono spadek w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019. Średni dochód na gospodarstwo zmalał o 30,86 %. Podobnie dochód w przeliczeniu na 1 ha UR spadł o 34,30% oraz na 1 FWU o 31,23%. Znacznie lepiej kształtowały się zmiany dochodów gospodarstw z tego regionu w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020. Dochód tych gospodarstw oczyszczony z dopłat w tym okresie wzrósł ponad 2-krotnie, tak jak dochód w przeliczeniu na 1 ha UR i na 1 FWU.

Tabela 29b. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samce bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	63 250,42	43 734,28	100 440,86	69,14%	229,66%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 439,80	946,02	2 156,77	65,70%	227,98%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	34 189,42	23 513,05	54 885,72	68,77%	233,43%
Powierzchnia UR (ha)	43,93	46,23	46,57	105,24%	100,74%

Z kolei tabela 29c przedstawia sytuację ekonomiczną gospodarstw objętych działaniem M21 specjalizujących się w chowie buhajów o wielkości stada 3-20 sztuk zlokalizowanych w województwie wielkopolskim. W regionie tym stwierdzono nieznacznie niższy spadek dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo niż miało to miejsce dla całej Polski oraz w województwie kujawsko-pomorskim w pierwszych dwóch latach badań. Analiza zmian dochodów tych gospodarstw w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019 wykazała zmniejszenie dochodów w poszczególnych kategoriach zmiennych oscylując między 25,17% (dochód na gospodarstwo w przeliczeniu na ha UR) do 27,15% (dochód na 1 FWU). W tym okresie nastąpił nieznaczny spadek powierzchni UR tych gospodarstw (o 0,37 %). W roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020 zaobserwowano znaczący wzrost dochodów w każdej analizowanej kategorii zmiennych.

Tabela 29c. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samce bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa wielkopolskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019 (2020 = 100%)	2021/2020 (2020 = 100%)
Dochód oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	37 303,37	27 809,33	98 095,53	74,55%	352,74%
Dochód oczyszczonego z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 386,23	1 037,27	3 005,38	74,83%	289,74%
Dochód oczyszczonego z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	21 688,01	15 800,76	56 702,62	72,85%	358,86%
Powierzchnia UR (ha)	26,91	26,81	32,64	99,63%	121,75%

Podsumowanie - samce bydła (3-20 szt.):

- Analizą objęto 3 grupy gospodarstw o wielkości stada 3-20 szt. Wzięto pod uwagę grupę gospodarstw ogółem (81 gospodarstw), w tym grupę gospodarstw z województwa kujawsko-pomorskiego (42) i wielkopolskiego (20). Analizą nie objęto pozostałych 19 gospodarstw w ujęciu województw, ze względu na ich zbyt małą w nich liczebność;
- W latach 2019-2020 w porównaniu do lat 2020-2021 w trzech analizowanych grupach gospodarstw zaobserwowano odmienny kierunek i siłę zmian miernika (dochód

oczyszczony z dopłat operacyjnych w gospodarstwie rolnym) i dwóch wskaźników ekonomicznych (dochód oczyszczony z dopłat operacyjnych w przeliczeniu na ha UR i 1 FWU). W latach 2019-2020 nastąpił spadek miernika i dwóch wskaźników ekonomicznych, z kolei w latach 2020-2021 zaobserwowano ich wzrost;

W latach 2019-2020 największy spadek miernika i dwóch wskaźników ekonomicznych dotyczył grupy gospodarstw samce bydła ogółem, w następnej kolejności samce bydła z województwa kujawsko-pomorskiego i z województwa wielkopolskiego. Analiza wskazuje zatem na kierunek i siłę zmian branych pod uwagę zmiennych w ujęciu ogółem, ale i bardziej szczegółowo w wybranych województwach. Warto jednak podkreślić, że w ujęciu województw analizowano grupy gospodarstw o niewielkiej liczebności, co mogło wpływać na otrzymywane wyniki;

- W latach 2020-2021 największa poprawa sytuacji ekonomicznej wystąpiła w przypadku gospodarstw samce bydła w województwie wielkopolskim, następnie ogółem i w województwie kujawsko-pomorskim;
- W analizowanym okresie zaobserwowane różnice w sytuacji ekonomicznej gospodarstw wpisują się w zmiany cenowe na rynku żywca wołowego w latach 2019-2021. Po okresie utrzymujących się niskich cen na rynku żywca wołowego obserwowanych w latach 2019-2020, nastąpił wyraźny ich wzrost w całym 2021 r. Zmiany te w pełni znalazły odzwierciedlenie w sytuacji analizowanych gospodarstw, szczególnie w latach 2020-2021.

W kolejnych tabelach pokazano wyniki uzyskane dla gospodarstw specjalizujących się w chowie krów o wielkości stada od 3-20 sztuk. Tabela 30a przedstawia sytuację ekonomiczną dla całej Polski. W przeciwieństwie do gospodarstw specjalizujących się w chowie buhajów, w badanej grupie stwierdzono w latach 2019-2020 zwiększenie dochodu we wszystkich analizowanych kategoriach. Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo w tych dwóch latach wzrósł o 3,33%. Najmniejszy wzrost stwierdzono w odniesieniu do dochodu bez dopłat na 1 ha UR (o 1,87%). Natomiast dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU wzrósł w największym stopniu o 5,72%. Z kolei we wszystkich badanych kategoriach dochód zwiększył się wielokrotnie w roku 2021 w porównaniu z 2020. Analiza wskazała na największy wzrost o 132,75% w odniesieniu do dochodu w przeliczeniu na 1 FWU. Natomiast najniższy wzrost odnotowano w przypadku dochodu oczyszczonego z dopłat w przeliczeniu na 1 ha UR przy blisko 8% wzroście powierzchni UR. Należy domniemywać, że ten stan rzeczy jest związany

z uczestnictwem w omawianym działaniu, czego potwierdzeniem są liczby zawarte w kolejnym rozdziale.

Tabela 30a. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	21 077,27	21 780,02	49 813,12	103,33%	228,71%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	843,09	858,83	1 819,33	101,87%	211,84%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	11 908,06	12 589,61	29 301,84	105,72%	232,75%
Powierzchnia UR (ha)	25	25,36	27,38	101,44%	107,97%

Tabele 31b-31k przedstawiają sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie krów o wielkości stada od 3 do 20 sztuk w dziesięciu województwach. Analiza porównawcza wykazała, iż w roku 2020 w porównaniu z 2019 w sześciu województwach nastąpił wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo, a w czterech województwach stwierdzono jego spadek. Największy wzrost wystąpił w województwie warmińsko-mazurskim oraz śląskim, natomiast najniższy zaobserwowano w województwach pomorskim oraz wielkopolskim. W dwóch ostatnich latach analizy niezależnie od położenia gospodarstw zauważono wzrost we wszystkich analizowanych kategoriach dochodu, stwierdzono jednak znaczne różnice jego wielkości. Wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo oscylował między 28,34% (województwo warmińsko-mazurskie) a 166,99% (województwo mazowieckie). Wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na 1 ha UR mieścił się między 13,88% (województwo warmińsko-mazurskie) a 137,14% (województwo mazowieckie). Z kolei dochód bez dopłat na 1 FWU zawierał się między 31,17% (województwo warmińsko-mazurskie) a 163,75% (województwo mazowieckie).

Tabela 31b. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	21 498,33	30 829,03	74 944,03	143,40%	243,10%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	572,98	855,65	1 886,81	149,33%	220,51%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	12 426,78	17923,85	44 084,72	144,24%	245,96%
Powierzchnia UR (ha)	37,52	36,03	39,72	96,03%	110,24%

Tabela 31c. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa łódzkiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	20 918,72	21 477,05	46 526,31	102,67%	216,63%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	921,53	935,82	1 844,09	101,55%	197,06%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	10 407,32	10685,10	23 617,42	102,67%	221,03%
Powierzchnia UR (ha)	22,7	22,95	25,23	101,10%	109,93%

Tabela 31d. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa małopolskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019 (2020 = 100%)	2021/2020 (2020 = 100%)
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	12 906,41	10 463,84	17 730,34	81,07%	169,44%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	896,90	738,45	1 073,92	82,33%	145,43%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	6 687,26	5 536,42	9 282,90	82,79%	167,67%
Powierzchnia UR (ha)	14,39	14,17	16,51	98,47%	116,51%

Tabela 31e. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa mazowieckiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	17 031,91	17 242,16	46 034,37	101,23%	266,99%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	847,78	828,15	1 963,92	97,68%	237,14%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	10 138,04	10 578,01	27 899,62	104,34%	263,75%
Powierzchnia UR (ha)	20,09	20,82	23,44	103,63%	112,58%

Tabela 31f. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa podlaskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	12 903,43	13 719,40	19 440,27	106,32%	141,70%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	580,71	617,99	791,86	106,42%	128,14%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	6 685,72	7 456,20	10 860,49	111,52%	145,66%
Powierzchnia UR (ha)	22,22	22,2	24,55	99,91%	110,59%

Tabela 31g. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	33 774,01	24 723,65	50 006,83	73,20%	202,26%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1218,40	858,16	1 635,28	70,43%	190,56%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	18 557,15	13 968,16	31 060,14	75,27%	222,36%
Powierzchnia UR (ha)	27,72	28,81	30,58	103,93%	106,14%

Tabela 31h. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa śląskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	22 402,04	36 848,56	56 204,83	164,49%	152,53%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	908,44	1 129,98	1 625,36	124,39%	143,84%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	12 515,11	22 887,30	35 348,95	182,88%	154,45%
Powierzchnia UR (ha)	24,66	32,61	34,58	132,24%	106,04%

Tabela 31i. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa świętokrzyskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	25 570,08	19 859,34	46 248,79	77,67%	232,88%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 301,28	1 043,58	2 262,66	80,20%	216,82%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	13 821,66	11 094,60	26 129,26	80,27%	235,51%
Powierzchnia UR (ha)	19,65	19,03	20,44	96,84%	107,41%

Tabela 31j. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa warmińsko-mazurskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	10 387,74	18 544,20	23 799,60	178,52%	128,34%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	471,74	878,87	1 000,82	186,30%	113,88%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	7 527,35	13 341,15	17 499,71	177,24%	131,17%
Powierzchnia UR (ha)	22,02	21,1	23,78	95,82%	112,70%

Tabela 31k. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (3-20 szt. w stadzie) dla województwa wielkopolskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	37 923,48	28 647,04	65 942,29	75,54%	230,19%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 542,23	1 133,64	2 620,92	73,51%	231,20%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	22 307,93	17 257,25	39 724,27	77,36%	230,19%
Powierzchnia UR (ha)	24,59	25,27	25,16	102,77%	99,56%

Podsumowanie - samice bydła (3-20 szt.):

- Analizą objęto 11 grup gospodarstw o wielkości stada 3-20 szt. Wzięto pod uwagę grupę gospodarstw ogółem (532 gospodarstw), w tym grupę gospodarstw z 10 województw (504). Analizą nie objęto pozostałych 28 gospodarstw z 6 województw, ze względu na ich zbyt małą w nich liczebność;
- Analiza porównawcza wykazała, iż w roku 2020 w porównaniu z 2019 w sześciu województwach nastąpił wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo, a w czterech województwach stwierdzono jego spadek. Największy wzrost wystąpił w województwie warmińsko-mazurskim (o 79%) oraz śląskim (o 64%), natomiast największy spadek stwierdzono w województwie pomorskim (o 27%);
- W dwóch ostatnich latach analizy niezależnie od położenia gospodarstw zauważono wzrost we wszystkich analizowanych kategoriach dochodu, stwierdzono jednak znaczne różnice jego wielkości. Wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo oscylował między 28,3% (województwo warmińsko-mazurskie) a 167,0% (województwo mazowieckie).

Tabela 32a pokazuje sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie krów w stadach od 21 do 50 sztuk w całej Polsce. Pomimo wzrostu dochodów w analizowanym okresie widoczne były znaczne różnice w poszczególnych latach. W latach 2019 i 2020 wzrost poszczególnych kategorii dochodów oczyszczonych z dopłat oscylowały między 5,87% (dochód oczyszczony z dopłat na ha UR) a 9,04 % (dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU). Natomiast w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020 dochody te znacznie zwiększyły się.

Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo wzrósł średnio o 59,95%. Nieznacznie niższy był wzrost w odniesieniu do dochodu bez dopłat na ha UR (54,09%). Z kolei dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU wyniósł 60,77%. Średnia powierzchnia UR gospodarstw wzrosła odpowiednio o 1,95% w 2020 r. oraz o 3,81% w 2021 r.

Tabela 32a. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	91 716,51	98 999,92	158 353,65	107,94%	159,95%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	2295,78	2430,64	3745,36	105,87%	154,09%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	46088,70	50253,77	80792,68	109,04%	160,77%
Powierzchnia UR (ha)	39,95	40,73	42,28	101,95%	103,81%

Tabele 32b-32h przedstawiają sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie krów z wielkością stada od 21 do 50 sztuk w siedmiu województwach. Analiza porównawcza wykazała, iż w 2020 r. w porównaniu z 2019 r. w pięciu województwach wzrósł dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo, a jedynie w dwóch województwach stwierdzono jego spadek. Zdecydowanie największy jego wzrost odnotowano w województwie kujawsko-pomorskim (około 40%), natomiast największy spadek w województwach świętokrzyskim oraz warmińsko-mazurskim. W dwóch ostatnich latach analizy niezależnie od położenia gospodarstw zaobserwowano wzrost we wszystkich analizowanych kategoriach dochodu. Wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo oscylował między 28,91% (województwo mazowieckie) a 91,14% (województwo śląskie). Wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na 1 ha UR mieścił się między 23,01% (województwo mazowieckie) a 74,48% (województwo śląskie). Wzrost dochodu oczyszczonego z dopłat na 1 FWU zawierał się między 27,57% (województwo mazowieckie) a 83,26% (województwo śląskie).

Tabela 32b. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) dla województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	82 340,21	114 596,27	185 334,22	139,17%	161,73%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1778,41	2320,70	3774,63	130,49%	162,65%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	42885,53	60313,83	96528,24	140,64%	160,04%
Powierzchnia UR (ha)	46,3	49,38	49,1	106,65%	99,43%

Tabela 32c. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) dla województwa mazowieckiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	104 862,17	105 838,72	136 438,80	100,93%	128,91%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	2 802,30	2 820,11	3 469,08	100,64%	123,01%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	54 901,66	55 704,59	71 061,88	101,46%	127,57%
Powierzchnia UR (ha)	37,42	37,53	39,33	100,29%	104,80%

Tabela 32d. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) dla województwa podlaskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	84 379,64	93 477,10	128 921,45	110,78%	137,92%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	2 478,11	2 657,11	3 393,56	107,22%	127,72%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	40 763,11	44 092,97	62 888,51	108,17%	142,63%
Powierzchnia UR (ha)	34,05	35,18	37,99	103,32%	107,99%

Tabela 32e. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) dla województwa śląskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	70 529,42	75 492,90	144 298,47	107,04%	191,14%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 441,14	1 471,60	2 567,59	102,11%	174,48%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	37120,75	40 587,58	74 380,65	109,34%	183,26%
Powierzchnia UR (ha)	48,94	51,3	56,2	104,82%	109,55%

Tabela 32f. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) dla województwa świętokrzyskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	95 573,58	72 973,16	122 420,61	76,35%	167,76%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	3 470,36	2 591,38	4 063,08	74,67%	156,79%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	39 822,33	33 169,62	56 415,03	83,29%	170,08%
Powierzchnia UR (ha)	27,54	28,16	30,13	102,25%	107,00%

Tabela 32g. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) dla województwa warmińsko-mazurskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	116 446,10	95 881,20	159 658,67	82,34%	166,52%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	3 028,51	2 593,49	4 084,39	85,64%	157,49%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	53 171,74	46 771,32	79 038,95	87,96%	168,99%
Powierzchnia UR (ha)	38,45	36,97	39,09	96,15%	105,73%

Tabela 32h. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (21-50 szt. w stadzie) dla województwa wielkopolskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	109 277,35	114 273,54	201 102,25	104,57%	175,98%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	3 026,24	3 277,13	5 496,10	108,29%	167,71%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	54 097,70	57 136,77	102 082,36	105,62%	178,66%
Powierzchnia UR (ha)	36,11	34,87	36,59	96,57%	104,93%

Podsumowanie - samice bydła (21-50 szt.):

- Analizą objęto 8 grup gospodarstw o wielkości stada 21-50 szt. Wzięto pod uwagę grupę gospodarstw ogółem (355 gospodarstw), w tym grupę gospodarstw z 7 województw (308). Analizą nie objęto pozostałych 47 gospodarstw z 9 województw, ze względu na ich zbyt małą w nich liczebność;
- Analiza porównawcza wykazała, iż w 2020 r. w porównaniu z 2019 r. w pięciu województwach wzrósł dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo, a jedynie w dwóch województwach stwierdzono jego spadek. Zdecydowanie największy jego wzrost odnotowano w województwie kujawsko-pomorskim (o 40%), natomiast największy spadek w województwach świętokrzyskim oraz warmińsko-mazurskim;
- W latach 2020-2021 poprawa sytuacji ekonomicznej wystąpiła niezależnie od położenia gospodarstw. Zaobserwowano wzrost we wszystkich analizowanych kategoriach dochodu. Największa poprawa wystąpiła w gospodarstwach z województwa śląskiego, a najmniejsza z województwa mazowieckiego.

W tabeli 33a zaprezentowano wyniki analizy dotyczące sytuacji ekonomicznej gospodarstw ogółem, ukierunkowanych na chów krów posiadających co najmniej 51 sztuk w latach 2019-2021. W badanym okresie wystąpił wzrost dochodów we wszystkich kategoriach zmiennych. Porównując rok 2020 z 2019 stwierdzono zwiększenie dochodów oczyszczonych

z dopłat średnio na gospodarstwo o jedną czwartą. Podobny wzrost wystąpił w odniesieniu do dochodów w przeliczeniu na nakłady pracy własnej (1FWU). Nieznacznie mniejszy wzrost odnotowano w przeliczeniu dochodu na 1 ha UR. Natomiast w kolejnym roku analizy wystąpiło zwiększenie dochodów we wszystkich kategoriach o około 10% w porównaniu z pierwszymi latami analizy. Znacznie mniejsze zmiany zanotowano w przypadku powierzchni UR.

Tabela 33a. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących samice bydła (51 i więcej szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	262 613,45	326 617,29	437 881,98	124,37%	134,07%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	3 237,35	3 958,52	5 125,62	122,28%	129,48%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	122 716,57	152 624,90	202 723,14	124,37%	132,82%
Powierzchnia UR (ha)	81,12	82,51	85,43	101,71%	103,54%

W dalszej analizie zbadano kształtowanie się sytuacji ekonomicznej gospodarstw specjalizujących się w chowie krów o wielkości stada powyżej 51 szt., zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim (tabela 33b) (w pozostałych województwach nie zanotowano wystarczającej liczby gospodarstw). Stwierdzono zwiększenie dochodów we wszystkich latach i kategoriach zmiennych, wyższe od średniej dla analizowanych gospodarstw. Najwyższy wzrost zaobserwowano w odniesieniu do dochodu oczyszczonego z dopłat w przeliczeniu na nakłady pracy własnej (1 FWU). Wzrost dochodu na 1 FWU w roku 2021 był o niecałe 3% wyższy niż w roku 2020. Z kolei największe różnice wystąpiły w odniesieniu do dochodu w przeliczeniu na 1 ha UR. W roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019 stwierdzono wzrost o 24,85%, zaś w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020 wystąpił wzrost o 35,20%. Powierzchnia użytków rolnych w pierwszych dwóch latach wzrosła o ponad 5 % w porównaniu z kolejnym rokiem.

Tabela 33b. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw samice bydło (51 i więcej szt.) województwo kujawsko-pomorskie na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	272 094,61	369 451,56	514 890,60	135,78%	139,37%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	3 452,54	4 310,48	5 827,85	124,85%	135,20%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	143 965,40	197 567,68	278 319,24	137,23%	140,87%
Powierzchnia UR (ha)	78,81	85,71	88,35	108,76%	103,08%

Podsumowanie - samice bydła (51 i więcej szt.):

- Analizą objęto 2 grupy gospodarstw o wielkości stada (51 i więcej szt.). Wzięto pod uwagę grupę gospodarstw ogółem (61 gospodarstw) oraz gospodarstwa zlokalizowane w województwie kujawsko-pomorskim (16). W pozostałych województwach liczebność 45 gospodarstw była na niskim poziomie, nie pozwalającym na ich analizę;
- W badanym okresie wystąpił wzrost dochodów we wszystkich kategoriach zmiennych. Porównując rok 2020 z 2019 stwierdzono zwiększenie dochodów oczyszczonych z dopłat średnio na gospodarstwo o jedną czwartą. Tylko w województwie kujawsko-pomorskim były one wyższe o około 10%;
- W latach 2020-2021 gospodarstwa z grupy samice bydła (51 i więcej szt.) kontynuowały poprawę sytuacji ekonomicznej. We wszystkich kategoriach dochodu stwierdzono wzrosty o około 10%. Analogicznie kształtowała się sytuacja ekonomiczna gospodarstw z województwa kujawsko-pomorskiego, jednakże wzrosty mierników oscylowały pomiędzy 35% (dochód oczyszczony z dopłat na ha UR) a 41% (dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU);
- W latach 2019-2021 przeciętne ceny skupu mleka wzrastały, szczególnie w roku 2021 w odniesieniu do roku poprzedniego. Ten stan rzeczy miał zapewne ważny wpływ na sytuację analizowanych gospodarstw rolnych.

Owce

Tabela 34 przedstawia sytuację ekonomiczną gospodarstw posiadających stada owiec powyżej 51 sztuk. W latach 2019-2020 w gospodarstwach tych dochody oczyszczone z dopłat były ujemne. Sytuacja gospodarstw pogarszała się, na co wskazuje spadek o około 50% dochodów we wszystkich analizowanych kategoriach. Natomiast w roku 2021 gospodarstwa te uzyskiwały już dodatnie dochody bez dopłat. Procentowy wzrost dochodów w poszczególnych kategoriach był na zbliżonym poziomie. W badanym okresie nie stwierdzono znaczących różnic w powierzchni gospodarstw.

Tabela 34. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących owce (51 i więcej szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019 (2020 = 100%)	2021/2020 (2020 = 100%)
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	-27 179,50	-42 177,95	16 518,07	-	-
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	-670,11	-979,06	357,61	-	-
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	-14 305,00	-21853,86	8 833,19	-	-
Powierzchnia UR (ha)	40,56	43,08	46,19	106,21%	107,22%

Podsumowanie – owce (51 i więcej szt.):

- Analizą objęto jedynie gospodarstwa ogółem o wielkości stada (51 i więcej szt.). Analizą nie objęto pozostałych 20 gospodarstw w ujęciu województw, ze względu na ich zbyt małą w nich liczebność;
- W latach 2019-2020 w gospodarstwach tego typu dochody oczyszczone z dopłat były ujemne. Sytuacja gospodarstw pogarszała się, na co wskazuje wyraźny spadek dochodów we wszystkich analizowanych kategoriach. Utrzymujący się ich ujemny dochód spowodował, że ustalenie relacji procentowych było statystycznie nieuzasadnione;
- W roku 2021 gospodarstwa te uzyskiwały już dodatnie dochody bez dopłat. Procentowy wzrost dochodów w poszczególnych kategoriach był na zbliżonym poziomie. Nie

należy wykluczyć, że jednym z ważnych czynników była poprawa warunków rynkowych dla tego typu produkcji, a także wzrost skali produkcji wyrażonej wzrostem liczebności stad zwierząt.

Świnie

W analizie zbadano również zmiany sytuacji ekonomicznej gospodarstw specjalizujących się w chowie świń w latach 2019-2021. Tabela 35a pokazuje zmiany w dochodach gospodarstw o wielkości stada od 21 do 50 sztuk ogółem. Stwierdzono, że dochody oczyszczone z dopłat w tych gospodarstwach w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019 zmniejszyły się w poszczególnych kategoriach zmiennych, oscylujące między 19,64% (dochód na gospodarstwo w przeliczeniu na 1 ha UR) do 21,79% (w przypadku dochodu na gospodarstwo). W analizowanym okresie nastąpił nieznaczny spadek powierzchni UR tych gospodarstw (o 2,68 %). Natomiast w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020 zaobserwowano znaczący wzrost dochodów gospodarstw. Średni dochód na gospodarstwo oczyszczone z dopłat wzrósł o 160%, natomiast w przeliczeniu na ha UR o 135,50%, przy jednoczesnym wzroście powierzchni UR o 10,35%. Największe zwiększenie średniego dochodu o 163,32 % nastąpiło w odniesieniu do dochodu w przeliczeniu na nakłady pracy własnej 1 FWU.

Tabela 35a. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (21-50 szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczone z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	25 158,28	19 676,69	51 136,06	78,21%	259,88%
Dochód oczyszczone z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 005,93	808,41	1 903,80	80,36%	235,50%
Dochód oczyszczone z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	16 231,15	12 860,58	33 864,94	79,23%	263,32%
Powierzchnia UR (ha)	25,01	24,34	26,86	97,32%	110,35%

W tabeli 35b przedstawiono sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie świń o wielkości stada od 21 do 50 sztuk, zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim. Porównując dochody tych gospodarstw stwierdzono, iż w roku 2020 w porównaniu z 2019 dochody we wszystkich kategoriach zmiennych były niższe. Natomiast w

kolejnym, 2021 roku uległy znacznej poprawie i były powyżej średniej gospodarstw z całej Polski, nastąpił bowiem ponad 3-krotny wzrost dochodów niezależnie od kategorii zmiennych. Uwagę zwraca niższy niż ogółem wzrost powierzchni UR w gospodarstwach zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim.

Tabela 35b. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (21-50 szt. w stadzie) dla województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	24 311,55	21 822,45	70 442,91	89,76%	322,80%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	734,49	711,29	2177,52	96,84%	306,14%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	15 584,33	14 451,95	46 041,12	92,73%	318,58%
Powierzchnia UR (ha)	33,1	30,68	32,35	92,69%	105,44%

Z kolei znacznie gorzej kształtowała się sytuacja ekonomiczna gospodarstw specjalizujących się w chowie świń o liczebności stada od 21 do 50 sztuk, zlokalizowanych w województwie wielkopolskim (tabela 35c). Wprawdzie w latach 2019-2020 spadek dochodów we wszystkich kategoriach był mniejszy niż średnia dla Polski we wszystkich analizowanych kategoriach zmiennych. Jednakże wzrost dochodów oczyszczonych z dopłat w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020 był znacznie niższy niż średnia dla całego kraju. Odmiennie kształtowały się zmiany powierzchni UR tych gospodarstw. W pierwszych dwóch latach zaobserwowano wzrost powierzchni o 8,66%, a w kolejnym roku jedynie o 2,22%.

Tabela 35c. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (21-50 szt. w stadzie) dla województwa wielkopolskiego

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	34 103,18	31 328,92	38 955,97	91,87%	124,35%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 868,67	1 579,87	1 921,85	84,55%	121,65%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	23 358,34	21 026,12	26 500,66	90,02%	126,04%
Powierzchnia UR (ha)	18,25	19,83	20,27	108,66%	102,22%

Podsumowanie - świnie (21-50 szt.):

- Analizą objęto 3 grupy gospodarstw o wielkości stada 21-50 szt. Wzięto pod uwagę grupę gospodarstw ogółem (123 gospodarstw), w tym grupę gospodarstw z województwa kujawsko-pomorskiego (44) i wielkopolskiego (33). Analizą nie objęto pozostałych 46 gospodarstw z 14 województw, ze względu na ich zbyt małą w nich liczebność;
- W latach 2019-2020 dochody oczyszczone z dopłat w tych gospodarstwach zmniejszyły się w poszczególnych kategoriach, oscylując między 19,6% (dochód na gospodarstwo w przeliczeniu na ha UR) do 21,8% (w przypadku dochodu na gospodarstwo). W województwie kujawsko-pomorskim oraz wielkopolskim stwierdzono nieznacznie niższe spadki analizowanych zmiennych;
- W latach 2020-2021 poprawa sytuacji ekonomicznej wystąpiła we wszystkich kategoriach zarówno w gospodarstwach ogółem, jak i w poszczególnych województwach. Jednakże widoczne są znaczne różnice w poziomie wzrostów. Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo ogółem wzrósł o 160%, natomiast w województwie kujawsko-pomorskim wzrósł o 223%, a w województwie wielkopolskim jedynie o 24%. W pozostałych kategoriach dochodów zmiany wykazywały podobny poziom.

W tabeli 36a przedstawiono sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie świń posiadających stada od 51 do 200 sztuk w skali całego kraju. W roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019 nastąpił nieznaczny kilkuprocentowy spadek dochodów oczyszczonych z dopłat. Natomiast w kolejnym roku zaobserwowano ponad 60% wzrost dochodów bez dopłat we wszystkich trzech badanych kategoriach zmiennych. Największy wzrost (67,93%) wystąpił w odniesieniu do dochodu w przeliczeniu na nakłady pracy własnej tj. na 1 FWU (zł/FWU), z kolei najniższy był w przeliczeniu na 1 ha UR (65,20%). Powierzchnia UR tych gospodarstw pozostała na zbliżonym poziomie w analizowanym okresie.

Tabela 36a. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (51-200 szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	40 747,70	38 227,90	63 799,51	93,82%	166,89%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 259,59	1 188,31	1 963,06	94,34%	165,20%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	24 546,81	23 597,47	39 627,02	96,13%	167,93%
Powierzchnia UR (ha)	32,35	32,17	32,5	99,44%	101,03%

Tabela 36b przedstawia sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie świń o wielkości stada od 51 do 200 sztuk zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim. W gospodarstwach położonych w tym rejonie następował wzrost dochodów oczyszczonych z dopłat rok do roku w całym badanym okresie. Zmiany te były na podobnym poziomie w roku 2020 oraz w roku 2021, niezależnie od kategorii dochodów.

Tabela 36b. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw świnie (51-200 szt.) dla województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	36 638,76	54 083,68	79 377,81	147,61%	146,77%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 008,22	1 418,77	2 062,83	140,72%	145,40%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	21 939,38	32 777,99	48 401,10	149,40%	147,66%
Powierzchnia UR (ha)	36,34	38,12	38,48	104,90%	100,94%

Znacznie odmienną sytuację zaobserwowano w gospodarstwach zlokalizowanych w województwie pomorskim (tabela 36c). W roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019 zanotowano spadek ponad 90% dochodów oczyszczonych z dopłat we wszystkich analizowanych kategoriach zmiennych. Natomiast w kolejnym roku stwierdzono znaczące zwiększenie dochodów. Największy wzrost w roku 2021 w porównaniu z rokiem 2020 zaobserwowano w odniesieniu do dochodu oczyszczonego z dopłat na ha UR. Nastąpił z kolei ponad 10% spadek powierzchni UR.

Tabela 36c. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (51-200 szt. w stadzie) dla województwa pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	31 185,17	2 952,30	26 157,54	9,47%	886,01%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	888,97	81,31	791,21	9,15%	973,11%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	20 250,11	1 868,54	16 047,57	9,23%	858,83%
Powierzchnia UR (ha)	35,08	36,31	33,06	103,51%	91,05%

Zmiany najbardziej zbliżone do średniej krajowej stwierdzono w odniesieniu do sytuacji ekonomicznej gospodarstw specjalizujących się w chowie świń posiadających stada od 51 do 200 sztuk położonych w województwie wielkopolskim (tabela 36d). W pierwszych dwóch latach nastąpił ponad 20% spadek dochodów bez dopłat we wszystkich kategoriach zmiennych. Natomiast w kolejnym roku miał miejsce blisko 2-krotny wzrost dochodów oczyszczonych z dopłat na gospodarstwo, w przeliczeniu na nakłady pracy własnej oraz na 1 ha UR. Stwierdzono przy tym wzrost powierzchni UR o 8,39%.

Tabela 36d. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (51-200 szt. w stadzie) dla województwa wielkopolskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	44 309,18	32 088,53	62 495,51	72,42%	194,76%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	1 680,92	1 294,94	2 326,71	77,04%	179,68%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	26 218,45	20 702,28	40 581,50	78,96%	196,02%
Powierzchnia UR (ha)	26,36	24,78	26,86	94,01%	108,39%

Podsumowanie - świnie (51-200 szt.):

- Analizą objęto 4 grupy gospodarstw o wielkości stada 51-200 szt. Wzięto pod uwagę grupę gospodarstw ogółem (256 gospodarstw), w tym grupę gospodarstw z 3 województw (200). Analizą nie objęto pozostałych 56 gospodarstw z 13 województw, ze względu na ich zbyt małą w nich liczebność;
- W roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019 nastąpił nieznaczny kilkuprocentowy spadek dochodów oczyszczonych z dopłat dla gospodarstw ogółem. Analiza tych zmiennych w analizowanych województwach wskazała na znaczne różnice. W województwie kujawsko-pomorskim wystąpił ich blisko 50% wzrost, a w województwie pomorskim blisko 90% spadek;
- W latach 2020-2021 w gospodarstwach ogółem zaobserwowano ponad 60% wzrost dochodów średnio na gospodarstwo bez dopłat we wszystkich trzech badanych kategoriach zmiennych. Największy wzrost (o 67,9%) wystąpił w odniesieniu do dochodu w przeliczeniu na 1 FWU (zł/FWU), z kolei najniższy był w przeliczeniu na ha UR (o 65,2%). Ten sam kierunek zmian dochodów wystąpił w województwie kujawsko-pomorskim i pomorskim.

Tabela 37a pokazuje sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie świń o wielkości stada powyżej 200 sztuk ogółem. Zaobserwowano, że w pierwszych dwóch latach nastąpiło obniżenie dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo o blisko 30%. Największy spadek odnotowano w przypadku dochodu oczyszczonego z dopłat na 1 FWU (o 26,24%). W kolejnym roku nastąpiła poprawa sytuacji ekonomicznej tej grupy gospodarstw, na co wskazuje wzrost wszystkich analizowanych kategorii dochodu oczyszczonego z dopłat. Powierzchnia użytków rolnych systematycznie wzrastała w badanym okresie.

Tabela 37a. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (201 i więcej szt. w stadzie) ogółem na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	171 167,91	122 934,74	160 362,84	71,82%	130,45%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	2 909,04	2 059,21	2 493,98	70,79%	121,11%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	90 088,37	66 451,21	88 111,45	73,76%	132,60%
Powierzchnia UR (ha)	58,84	59,7	64,3	101,46%	107,71%

W tabeli 37b przedstawiono sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie świń posiadających stada powyżej 200 sztuk, zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim. Z analizy wynika, że dochody tych gospodarstw bez dopłat były na poziomie zbliżonym do średniej krajowej. Podobnie stwierdzono spadek dochodów w 2020 roku w porównaniu do 2019 we wszystkich analizowanych kategoriach zmiennych, a następnie poprawę sytuacji finansowej w 2021 roku. Zanotowano wzrost powierzchni UR w analizowanym okresie.

Tabela 37b. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (201 i więcej szt. w stadzie) dla województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	171 190,40	134 100,01	170 221,90	78,33%	126,94%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	2 527,17	2 019,58	2 315,00	79,91%	114,63%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	94 580,33	74 088,40	95 630,28	78,33%	129,08%
Powierzchnia UR (ha)	67,74	66,4	73,53	98,02%	110,74%

Kolejna tabela 37c przedstawia sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w chowie świń o wielkości stada powyżej 200 sztuk, zlokalizowanych w województwie wielkopolskim. W województwie tym zaobserwowano większe zmiany dochodu oczyszczonego z dopłat niż w województwie kujawsko-pomorskim w analizowanym okresie. Największy spadek dochodów w roku 2020 w porównaniu do 2019 wystąpił w dochodach oczyszczonych z dopłat w przeliczeniu na ha UR (o 46,69%). Natomiast w kolejnym roku zaobserwowano znacznie większy wzrost dochodów niż miało to miejsce w wyżej opisywanym województwie. Największą zmianę zanotowano w przypadku dochodu oczyszczonego z dopłat na 1 FWU (o 64,35%). Powierzchnia UR wzrastała w analizowanym okresie corocznie o około 5%.

Tabela 37c. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw utrzymujących świnie (201 i więcej szt. w stadzie) dla województwa wielkopolskiego na podstawie danych Polskiego FADN

Zmienna	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (zł/gospodarstwo)	170 923,16	95 636,07	155 552,95	55,95%	162,65%
Dochód oczyszczony z dopłat na ha UR (zł/ha)	3 578,04	1 907,38	2 947,75	53,31%	154,54%
Dochód oczyszczony z dopłat na 1 FWU (zł/FWU)	85 036,40	49 552,37	81 441,34	58,27%	164,35%
Powierzchnia UR (ha)	47,77	50,14	52,77	104,96%	105,25%

Podsumowanie - świnie (201 i więcej szt.):

- Analizą objęto 3 grupy gospodarstw o wielkości stada (201 i więcej szt.). Wzięto pod uwagę grupę gospodarstw ogółem (138 gospodarstw), w tym grupę gospodarstw (113) z 2 województw – kujawsko-pomorskie (77) i wielkopolskie (36). Analizą nie objęto pozostałych 25 gospodarstw z 14 województw, ze względu na ich zbyt małą w nich liczebność;
- W latach 2019-2020 w gospodarstwach ogółem nastąpiło obniżenie dochodu oczyszczonego z dopłat na gospodarstwo o blisko 30%. Największy spadek odnotowano w przypadku dochodu oczyszczonego z dopłat na 1 FWU (o 26,24%);

- W dwóch pierwszych latach analizy sytuacja ekonomiczna gospodarstw zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim była na zbliżonym poziomie do średniej krajowej. Natomiast w województwie wielkopolskim poziom analizowanych zmiennych był niższy. Największy spadek dochodów w roku 2020 w porównaniu do 2019 wystąpił w dochodach oczyszczonych z dopłat w przeliczeniu na ha UR (o 46,7%);
- W latach 2020-2021 nastąpiła poprawa sytuacji ekonomicznej tej grupy gospodarstw, na co wskazuje wzrost wszystkich analizowanych kategorii dochodu oczyszczonego z dopłat. Największy wzrost odnotowano w odniesieniu do dochodów oczyszczonych z dopłat na 1 FWU (o 32%). W tym okresie dochody te w województwie kujawsko-pomorskim wzrosły o 29%, a w województwie wielkopolskim wzrosły o 64%.

W celu pokazania sumarycznie trendów zachodzących w latach 2019-2021 w analizowanych grupach zwierząt zestawiono wyniki dotyczące zmian w dochodach bez dopłat uzyskiwanych na gospodarstwo dla dwóch kierunków produkcji, tj. bydła i świń w skali całego kraju (tabela 38).

Tabela 38. Dochód oczyszczony z dopłat na gospodarstwo (w zł.) dla poszczególnych grup bydła i świń ogółem w latach 2019-2021 na podstawie danych Polskiego FADN

Grupa zwierząt	2020/2019	2021/2020
Samce bydła, stado 3-20 szt.	60,19 %	319,46 %
Samice bydła, stado 3-20 szt.	103,33 %	228,71 %
Samice bydła, stado 21-50 szt.	107,94 %	159,95 %
Samice bydła, stado 51 i więcej szt.	124,37 %	134,07 %
Świnie, stado 21-50 szt.	78,21 %	259,88 %
Świnie, stado 51-200 szt.	93,82 %	166,89 %
Świnie, stado 200 i więcej szt.	71,82 %	130,45 %

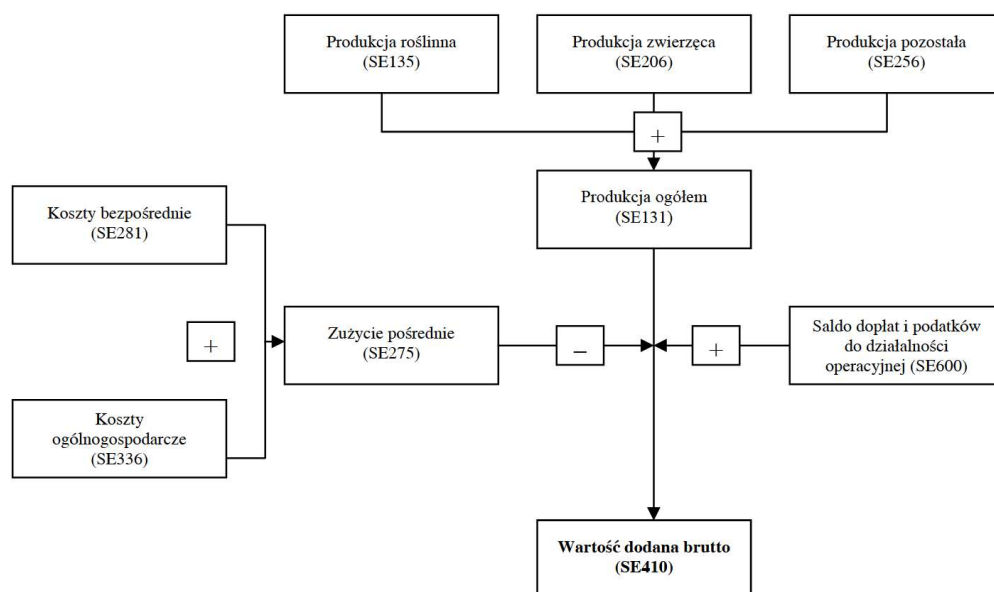
6. Wzrost wartości dodanej brutto w gospodarstwach beneficjentów działania M21 na tle gospodarstw pozostałych w świetle badań Polskiego FADN

Biorąc pod uwagę przedstawione wyniki analiz należy podkreślić, że rolnictwo polskie odczuło rynkowe skutki pandemii COVID-19. Wprowadzenie instytucjonalnego działania M21 było zatem w pełni celowe, aby pozytywnie wpłynąć na sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych w tym trudnym dla nich okresie. Nasuwa się jednak pytanie, czy faktycznie działanie to w dostatecznym stopniu wpłynęło pozytywnie na możliwości bieżącego funkcjonowania i stworzyło dodatkowe szanse dalszego rozwoju gospodarstw beneficjentów na tle gospodarstw pozostałych, które w tym działaniu nie uczestniczyły. Aby zrealizować ten cel, ustalono wielkość i wzrost wartości dodanej brutto pomiędzy gospodarstwami beneficjentów działania M21 i gospodarstw pozostałych na podstawie danych Polskiego FADN w latach 2020-2021. Grupę gospodarstw beneficjentów stanowiło 2 120 gospodarstw, które były przedmiotem analiz w poprzednim rozdziale niniejszego opracowania. Natomiast za punkt odniesienia wzięto pod uwagę grupę 4 283 gospodarstw pozostałych ze zwierzętami gospodarskimi⁸, które nie uczestniczyły w tym działaniu. Taki układ analizy podyktowany był dostępnością danych Polskiego FADN (rysunek 3).

W badaniach przyjęto definicję wartości dodanej brutto, która jest zgodna z metodyką Polskiego FADN. Wartość dodana brutto w gospodarstwie jest różnicą wartości produkcji ogółem pomniejszoną o zużycie pośrednie (koszty bezpośrednie i ogólnogospodarcze), a następnie skorygowaną o saldo dopłat i podatków dotyczących działalności operacyjnej. Przy czym produkcja ogółem obejmuje sumę wartości produkcji: roślinnej, zwierzęcej i pozostałej, tj. sprzedaż, przekazanie do gospodarstwa domowego, zużycie na potrzeby gospodarstwa rolnego, różnicę stanu zapasów i wartości zwierząt. Natomiast zużycie pośrednie obejmuje koszty bezpośrednie (z uwzględnieniem produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym) oraz koszty ogólnogospodarcze towarzyszące działalności operacyjnej w roku obrachunkowym. Z kolei saldo dopłat i podatków dotyczących działalności operacyjnej obejmuje dopłaty i podatki mające związek z działalnością operacyjną w roku obrachunkowym. Saldo dopłat i podatków w ramach działalności operacyjnej zawiera dopłaty i saldo VAT działalności operacyjnej pomniejszone o podatki z gospodarstwa rolnego (rysunek 3).

⁸ Za grupę porównawczą wzięto pod uwagę gospodarstwa ze zwierzętami gospodarskimi, które nie uczestniczyły w omawianym działaniu i były objęte rachunkowością Polskiego FADN, co jest związane z tym, że grupa gospodarstw beneficjentów prowadziła produkcję zwierzęcą.

Rysunek 3. Sposób obliczania wartości dodanej brutto według metodologii Polskiego FADN

Źródło: opracowanie własne

Okazało się, że w analizowanym 2-leciu grupa gospodarstw beneficjentów uzyskała wzrost wartości dodanej brutto na poziomie 18,2%, podczas gdy grupa gospodarstw pozostałych na poziomie 16,0%. W obydwu grupach gospodarstw wzrost wartości dodanej brutto był efektem solidnego wzrostu wartości produkcji ogółem, przy równoczesnym spadku lub stabilizacji salda dopłat i podatków dotyczących działalności operacyjnej. Trzeba również podkreślić, że w tym samym czasie gospodarstwa beneficjentów miały mniejszy wzrost zużycia pośredniego (Tabela 39).

Jak wskazano powyżej, wzrost wartości dodanej brutto był większy w grupie gospodarstw beneficjentów, co mogło świadczyć:

1. że wsparcie z tytułu omawianego działania nie tylko rekompensowało skutki niestabilnej sytuacji cenowej na rynkach produktów rolniczych związanej z pandemią COVID-19, ale i pozwoliło im na śmielszy rozwój w warunkach poprawy koniunktury na rynkach w 2021 r.
2. że beneficjentami działania byli zapewne częściej rolnicy, którzy cechowali się większą wiedzą i umiejętnościami prowadzenia działalności rolniczej w niesprzyjających warunkach rynkowych, stąd też szukali dodatkowych możliwości wsparcia finansowego swojej sytuacji ekonomicznej i zachowania szans na dalszy rozwój. W rezultacie nie można wykluczyć, że w ich przypadku wyższy poziom jakości pracy

zarządczej oraz wiedzy na temat możliwości uzyskania dodatkowego wsparcia finansowego produkcji rolniczej w tym trudnym dla nich okresie, mogły skuteczniej rekompensować skutki niestabilnej sytuacji cenowej na rynkach produktów rolniczych w 2020 r. i pomogły im w dalszym rozwoju w 2021 r.

- że gospodarstwa beneficjentów mogły wykorzystać środki pomocowe w ramach omawianego działania nie tylko, aby zrekompensować im gorszą sytuację ekonomiczną w 2020 r., ale być może pozwoliły im także na wzrost skali prowadzonej produkcji rolniczej w korzystniejszych warunkach rynkowych w 2021 r. W gospodarstwach beneficjentów na uwagę zasługuje również mniejszy wzrost zużycia pośredniego w analizowanym okresie, co również tłumaczy większy wzrost ich wartości dodanej brutto.

Tabela 39. Wartość dodana brutto w latach 2020-2021 oraz jej składowe w gospodarstwach beneficjentów działania M21 oraz gospodarstwach pozostałych

Zmienna	Gospodarstwa beneficjentów działania M21 ogółem		Gospodarstwa pozostałe ze zwierzętami	
	2020	2021	2020	2021
Produkcja ogółem (zł)	304 422,09	366 870,90	244 001,47	302 482,23
Zużycie pośrednie (zł)	193 171,90	212 390,83	150 517,5	186 797,81
Saldo dopłat i podatków dotyczących działalności operacyjnej (zł)	62 170,14	50 542,72	43 954,95	43 763,15
Wartość dodana brutto (zł)	173 420,33	205 022,79	137 439,9	159 447,57
Zmiana wartości dodanej brutto (%)	100	118,2	100	116,0
Dochód z gospodarstwa rolnego (zł)	121 888,24	151 961,91	94 915,94	112 940,76

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Polskiego FADN w latach 2020-2021.

7. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków.

Analiza stanu kontraktowania i wydatkowania środków przeznaczonych na realizację działania M21 świadczy o trafności i dużej skuteczności rozdysponowania środków tego działania wśród beneficjentów, bowiem wykorzystano maksymalną pulę przewidzianych funduszy. Na realizację działania M21 przeznaczono 1 199,2 mln zł., natomiast wykorzystanie limitu wyniosło 100,03%. Łącznie złożono 195 625 wniosków o przyznanie pomocy, odrzucono 15 320. Najwięcej wniosków złożyli producenci bydła, co stanowiło 41,4% ogólnej liczby gospodarstw utrzymujących bydło w Polsce. W drugiej kolejności byli producenci świń

(49,66% ogółu gospodarstw trzodowych), natomiast w trzeciej drobiu rzeźnego. Wśród producentów drobiu najliczniejszą grupę stanowili producenci brojlerów kurzych (78,88%). Analiza kontraktowania środków z działania M21 wskazuje, że najwięcej wniosków składali producenci posiadający najmniejszą liczbę zwierząt. W przypadku bydła był to przedział od 3 do 20 szt., owiec od 10 do 20 szt., kóz od 5 do 20 szt., świń od 21 do 50 szt. Można więc wnioskować, że wsparciem ze środków działania M21 byli głównie zainteresowani rolnicy mający mniejszą liczbę zwierząt. Powyższych prawidłowości nie zaobserwowano w przypadku drobiu, gdzie o wsparcie aplikowali głównie producenci mający większą liczbę ptactwa.

Biorąc pod uwagę wielkość przeznaczonych na realizację działania M21 środków widoczna jest wyraźna dominacja producentów bydła, bowiem z puli 1 199,2 mln zł uzyskali 55,24% ogólnej puli. Tylko sami producenci posiadający od 3 do 20 szt. bydła (samców i samic) otrzymali 41,60% ogólnej puli. W dalszej kolejności największymi beneficjentami działania M21 byli producenci świń, którzy pozyskali 32,03% ogólnej puli (przy czym mający od 51 do 200 szt. 16,05% ogólnej puli).

Szerokie kryteria dostępu (rolnicy z całego kraju, przedziały wspieranych zwierząt od 3 szt. - bydło do ponad 13 tys. szt. - brojlery) ułatwiły realizację założonych wskaźników produktu. Z zaplanowanej liczby gospodarstw objętych wsparciem (180 000) pomocy udzielono 180 341 gospodarstwom, natomiast wydatki ze środków publicznych ogółem wyniosły, jak planowano, 266 943 558 euro. Tak więc realizacja działania M21 była spójna z założonymi celami oraz odpowiadała na potrzeby beneficjentów. Wykorzystanie limitu środków pomocowych przekroczyło nieznacznie 100%, co świadczy o odpowiedniej do potrzeb beneficjentów wysokości udzielonego wsparcia. Stwierdzono duże zróżnicowanie udzielanego wsparcia w ramach działania M21 w poszczególnych województwach, co wynikało ze znaczących różnic regionalnych w koncentracji zwierząt i upraw.

Analiza uwarunkowań zewnętrznych na rynku zwierząt rzeźnych, mleka i jaj kurzych w Polsce wskazuje, że w okresie ostatnich turbulencji rynkowych (lata 2020-2022) wzrosła zmienność cen skupu głównych gatunków żywca rzeźnego, przy czym w okresie względnej stabilizacji, zmienność ta na rynku żywca wieprzowego była znacznie większa niż na rynku wołowiny czy drobiu. Z kolei przeprowadzona ocena sytuacji ekonomicznej branż przemysłu rolno-spożywczego pokazuje, że wskaźniki bieżącej płynności były w latach 2020-2022 na bezpiecznym poziomie, a stopa inwestycji (powyżej 1.0) pozwalała nie tylko na odtwarzanie, ale na modernizowanie i unowocześnianie trwałego majątku produkcyjnego. Mimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych (pandemia COVID-19, wybuch wojny w

Ukrainie), wyniki ekonomiczno-finansowe branży mięsnej, drobiarskiej oraz mleczarskiej uległy poprawie.

Odnosząc wartość przyznanej pomocy finansowej dedykowanej beneficjentom działania M21 w odniesieniu do produkcji towarowej w 2020 r. stwierdzono, że w największym stopniu skorzystali właściciele owiec, gdyż wypłacona im pomoc finansowa z działania M21 odpowiadała 59,20% wartości produkcji towarowej owiec. W następnej kolejności byli to producenci: świń (3,02%), bydła (krów oraz opasów) (2,85%) oraz drobiu rzeźnego (0,85%).

Korzystna koniunktura na ocenianych rynkach rolnych w latach 2019-2021 widoczna była także w sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych, szczególnie tych o większej skali produkcji. Generalnie obserwowano poprawę wskaźników ekonomicznych gospodarstw. Wyjątkiem były gospodarstwa utrzymujące buhaje (stada 3-20 szt.), które w latach 2019-2020 notowały spadek dochodów. Podobną sytuację zaobserwowano w gospodarstwach zajmujących się produkcją świń, gdzie stwierdzono spadek dochodów niezależnie od wielkości stada (najmniejszy w stadzie 51-200 szt.). Z kolei lata 2020-2021 należą do korzystnych dla wszystkich analizowanych gospodarstw niezależnie od rodzaju produkcji, obserwowano bowiem wzrost dochodów.

Trzeba podkreślić, że odnotowane zmiany sytuacji ekonomicznej gospodarstw okazały się zazwyczaj zgodne z tendencjami panującymi na rynkach rolnych w analizowanym okresie, co potwierdza celowość wykorzystania danych Polskiego FADN w tym obszarze badawczym. Pewną słabością przeprowadzonych analiz w oparciu o te dane była jednak niewielka liczebność badanych grup gospodarstw, szczególnie w ujęciu województw. Warto także zaznaczyć, że część grup gospodarstw beneficjentów miała niedostateczną liczebność w bazie danych Polskiego FADN (poniżej 15 obserwacji). Grupy te zostały zatem poza polem obserwacji niniejszego badania. Okazało się jednak, że mimo pewnych słabości statystycznych, przeprowadzone analizy wskazują kierunek i siłę zmian zachodzących w wydzielonych grupach gospodarstw w warunkach pandemii COVID-19.

Biorąc pod uwagę uzyskane wyniki przeprowadzonych analiz można przedstawić następujące rekomendacje:

- Podstawowy wpływ na sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych mają uwarunkowania rynkowe, tak więc we wsparciu środkami publicznymi należy kierować się pogłębioną analizą sytuacji na danych rynkach i kierować środki nie do wszystkich, lecz do ściśle wybranych beneficjentów, faktycznie potrzebujących pomocy. Nie należy wykluczyć, że tego rodzaju pomoc finansowa w przyszłości powinna także uwzględniać system produkcji w gospodarstwie, a także aspekt regionalny, w tym jakość przyrodniczych warunków

gospodarowania, co mogłoby jeszcze skuteczniej ograniczać negatywne skutki ekonomiczne gospodarstw rolnych niezależnie od ich skali i ukierunkowania produkcyjnego w sytuacji wystąpienia zdarzeń nadzwyczajnych.

- Biorąc pod uwagę poziom i wzrost wartości dodanej brutto w gospodarstwach beneficjentów na tle gospodarstw pozostałych w latach 2020-2021 należy podkreślić, że wysokość oferowanego wsparcia w ramach omawianego działania wywarła pozytywny wpływ na ich sytuację ekonomiczną i dalszy rozwój. Warto dodać, że w analizowanym okresie w gospodarstwach beneficjentów skala poprawy ich sytuacji ekonomicznej była większa.

- Uwzględniając priorytety Wspólnej Polityki Rolnej wydaje się celowe dalsze wspieranie mniejszych gospodarstw rolnych, mających niewielkie szanse konkurowania z większymi na rynkach rolnych.

- Tego rodzaju wsparcie finansowe powinno służyć utrzymaniu w gospodarstwach beneficjentów produkcji zwierzęcej przez określony czas po wystąpieniu zdarzenia nadzwyczajnego, szczególnie w sytuacji postępującego w kraju spadku liczby gospodarstw ze zwierzętami gospodarskimi.